Grensehindre i Norden på sosial- og arbeidsmarkedsområdet

Sammenfattende beskrivelse av grensehindre med løsningsforslag

Grensehindre i Norden på sosial- og arbeidsmarkedsområdet

Sammenfattende beskrivelse av grensehindre med løsningsforslag

Ekspertgruppen under EK-A/EK-S

Grensehindre i Norden på sosial- og arbeidsmarkedsområdet

Sammenfattende beskrivelse av grensehindre med løsningsforslag

Ekspertgruppen under EK-A/EK-S

Nord 2012:011

ISBN 978-92-893-2425-0

<http://dx.doi.org/10.6027/Nord2012-011>

© Nordisk ministerråd 2012

Layout: Hanne Lebech/NMR

Omslagsfoto: Karin Beate Nøsterud/norden.org

Foto: s. 8: Johannes Jansson/NMR; s.12: Johannes Jansson/NMT; s.22 Johannes Jansson/NMR;

s. 32 Image Select; s. 40 Ojo Images; s. 48 Image Select; s. 56 Image Select; s. 68 Magnus Fröderberg/NMR;

s. 70 Ojo Images; s. 76 Johannes Jansson/NMR; s. 82 Magnus Fröderberg/NMR

Oversettelse: Tor Tveite

Denne rapporten er gitt ut med finansiell støtte fra Nordisk ministerråd. Innholdet i rapporten avspeiler imidlertid ikke nødvendigvis Nordisk ministerråds synspunkter, holdninger eller anbefalinger.

www.norden.org/no/publikasjoner

Det nordiske samarbeidet

Det nordiske samarbeidet er en av verdens mest omfattende regionale samarbeidsformer. Samarbeidet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøyene, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbeidet er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en viktig medspiller i det europeiske og internasjonale samarbeidet. Det nordiske fellesskapet arbeider for et sterkt Norden i et sterkt Europa.

Det nordiske samarbeidet ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en global omverden. Felles verdier landene imellom bidrar til å styrke Nordens posisjon som en av verdens mest innovative og konkurransekraftige regioner.

Nordisk ministerråd

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0200

Innhold

Nordisk ministerråds forord	7
Forord	9
Innledning	13
 A Spørsmål om sosialhjelp og sosiale tjenester	21
Sosialhjelp og sosiale tjenester	23
A1 Hjemsending av nordiske statsborgere som søker sosialhjelp.....	23
A2 Førerhund, på reise	24
A3 Personlig assistent ved flytting.....	25
A4 Flytting for institusjonaliserte personer.....	25
A5 Transporttjeneste for funksjonshemmede.....	26
A6 Flytting med kjøretøy for funksjonshemmede.....	27
 B Spørsmål om trygd.....	31
Lovgivning som kommer til anvendelse.....	33
B1 Forskjeller i nivåer på landenes arbeidsgiveravgifter	34
B2 Nordiske studenters sosialforsikring i Sverige	35
B3 Den finske firemånedersregelen.....	37
 Ytelser ved sykdom, til mor ved svangerskap og fødsel og de tilsvarende ytelser til far	41
B4 Sykeforsikring for finske studenter	41
B5 Arbeidsrehabilitering i bostedslandet.....	42
B6 Deltidssykemeldt person som begynner å arbeide deltid i et annet land enn arbeidslandet	43
B7 Den norske fedrekvoten.....	45
B8 Lavere stønad ved foreldrepermisjon som følge av studiestøtte fra "feil" land...	46

Uføreytelser	49
B9 De nordiske landene har forskjellige bestemmelser for rett til og beregning av ytelser ved funksjonsnedsettelse.....	49
B10 Beregning av ytelser ved funksjonsnedsettelse etter arbeid i flere nordiske land	53
B11 Kompletterende støtte til personer med pensjon fra Island	54
Arbeidsløshetsytelser	57
B12 Krav om å være omfattet av forskjellige lands arbeidsløshetsforsikring uten avbrudd for ikke å risikere lavere arbeidsløshetsytelse	57
B13 En grensearbeider som blir arbeidsløs i en sykdomsperiode, får ikke arbeidsløshetsytelse når han eller hun får tilbake en del av arbeidsevnen.....	58
B14 Rett til arbeidsløshetsytelse etter periode med for eksempel arbeidsavklaringspenger fra Norge	60
B15 Reglene vedrørende arbeidsløshetsforsikring for timeansatte grensearbeidere er kompliserte	61
B16 Aldersgrense for opptak i en svensk arbeidsløshetskasse	63
B17 Ytterligere krav om utført arbeid for å kunne sammenlegge arbeids- og trygdeperioder fra et annet land ved søknad om arbeidsløshetsytelse	64
B18 Arbeidsløshetsytelse for oppdragstakere i bemanningsforetak (vikarbyråer) ..	66
Førtidspensjonsytelser	69
B19 Retten til dansk etterlønn ved bosetting utenfor Danmark	69
Familieytelser	71
B20 Koordinering av de svenske foreldrepengene.....	71
B21 Det særskilte bidraget i det svenske boligbidraget opphører ved utenlandsarbeid	71
B22 Bortfall av foreldrepenger ved tidsbegrenset arbeid	73
B23 Ulike familiebegreper	74
B24 Dager med stønad ved foreldrepermisjon avregnes ulikt i de nordiske landene	75
Administrative spørsmål	77
B25 Lange saksbehandlingstider i EU-saker	77
C Arbeidsmarkedsspørsmål.....	81
Arbeidsmarkedsspørsmål	83
C1 Arbeidspraksis i et annet nordisk land.....	83
C2 Rett til permisjon for politiske oppdrag for en person som bor i ett land og arbeider i et annet land	84
C3 Stønad til reiser til jobbintervjuer over grensene er ikke mulig	85
C4 Mulighet for at grensearbeidere kan få arbeidsløshetsytelse ved studiepermisjon	86

Nordisk ministerråds forord

Arbeidet med å fjerne grensehindre har opp gjennom årene vært et prioritert spørsmål for de nordiske landene. Det er fortløpende blitt utarbeidet en rekke analyser og rapporter på området. På statsministrenes møte i Punkaharju i 2007 ble det vedtatt å gjøre arbeidet med å fjerne grensehindre mer operativt ved å nedsette et Grensehinderforum. Samarbeidet på dette området skal – utover å sikre borgernes rettigheter – støtte opp om økonomisk vekst og en styrket konkurranseevne for de nordiske landene.

Et sentralt element i å sikre et åpent og fleksibelt arbeidsmarked mellom de nordiske landene, til gagn for borgere og virksomheter, er at adgangen til arbeidsmarkedet, adgangen til de sosiale sikringsordningene samt velfungerende sosiale servicesystemer både for mennesker på og utenfor arbeidsmarkedet fungerer smidig og effektivt, slik at borgerne ikke opplever å komme i klem mellom de forskjellige systemene i landene. Medlemskap i EU og EØS-avtalen har gitt nye muligheter og nye utford-

ringer på disse områdene. De tidligere nordiske avtalene om trygd og felles arbeidsmarked var langt på vei basert på at personer mottok ytelser i landet der de bodde. I dag koordineres for eksempel trygd gjennom EU-regelverk som krever en svært høy grad av koordinering og samarbeid mellom landene for å sikre at borgere ikke havner i utilsiktede situasjoner.

Nærværende rapport fokuserer på en rekke av de grensehindrene som eksisterer på sosial- og arbeidsmarkedsområdet, og foreslår hvordan de kan løses. Arbeidet er bestilt av embetsmannskomiteene EK-A og EK-S, bl.a. på bakgrunn av et ønske fra landene om en sterkere forankring av arbeidet med grensehindre i de enkelte sektorene. Rapporten er utarbeidet av en gruppe eksperter fra landenes egne myndigheter. Det er mitt håp at rapporten og dens konklusjoner vil bli brukt aktivt av embetsmenn og politikere i landene til å finne løsninger på hindrene som er behandlet i rapporten.

Halldór Ásgrímsson
Generalsekretær
Nordisk Ministerråd

Forord

Til Nordisk embetsmannskomiteé for arbeidsliv og Nordisk embetsmannskomiteé for helse- og sosialspørsmål

Ekspertgruppen har virket under Nordisk ministerråds embetsmannskomiteé for helse- og sosialspørsmål (EK-S) og embetsmannskomiteé for arbeidslivet (EK-A). Gruppen har hatt som oppgave å utrede grensehindrene som personer som beveger seg mellom de nordiske landene, støter på når det gjelder arbeidsmarkedet, trygd og sosiale tjenester. Arbeidet har utgått fra fortegnelsen Nordisk ministerråds sekretariat har utarbeidet over de nordiske grensehindrene sekretariatet har fått kjennskap til.

Ekspertgruppen har hatt som oppgave å kartlegge årsakene til grensehindrene, og komme med tenkbare løsningsforslag til embetsmannskomiteene. Komiteene kommer deretter til å fatte vedtak om videre tiltak. Også Nordisk ministerråds Grensehinderforum kommer til å behandle gruppens løsningsforslag. Gruppen fikk videre i oppgave å legge fram et forslag om hvordan grensehinderarbeidet kan organiseres i framtiden. Gruppen skulle også diskutere en modell for håndtering av problemsituasjoner som oppstår når en person som flytter fra ett nordisk land til et annet eller pendler mellom nordiske land, står uten økonomisk stønad på rimelige vilkår til tross for at det står klart hvilket lands lovgivning som skal anvendes.

Ekspertgruppens arbeid ble innledet med et møte i København i september 2010.¹ EK-A og EK-S valgte ut eksperter

fra hvert land. Dessuten ble de selvstyrte områdene invitert til å delta med en representant hver. Også representanter fra landenes ministerier eller departementer kunne ved behov delta i ekspertgruppens arbeid.

Medlemmer i ekspertgruppen som representerer arbeidsmarkedsspørsmål har vært:

Lis Witsø-Lund og Marie Beck Jensen (f.o.m. 1. august 2011) (Beskæftigelsesministeriet, Danmark)

Liisa Heinonen (Arbets- och näringsministeriet, Finland)

Hildur Sverrisdóttir Röed og Bjarnheidur Gautadóttir (Velfærðsministeriet, Island)

Mona Martinsen (Arbeidsdepartementet, Norge)

Stina Sterner (t.o.m. 31. august 2011) og *Mona Karlsson* (f.o.m. 1. september 2011) (Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Sverige)

Martin Sandblom (t.o.m. 31. august 2011) og *Åsa Bergqvist* (f.o.m. 1. september 2011) (Arbetsförmedlingen, Sverige)

Gruppens eksperter fra områdene trygd og sosiale tjenester har vært:

Eva Ejdrup Winther og Karin Møhl Larsen (Social- og Integrationsministeriet, Danmark)

Essi Rentola (Folkpensionsanstalten, Finland)

Hildur Sverrisdóttir Röed og Bjarnheidur Gautadóttir (Velfærðsministeriet, Island)

Christiane Sørby Hansen (Arbeidsdepartementet, Norge)

Ann-Kristin Robertsson og David Grenabo (Försäkringskassan, Sverige)

Essi Rentola har vært leder og Mona Martinsen nestleder for gruppen. En representant, Jakob Schmidh fra Nordisk

¹ Gruppen har dessuten hatt sju møter i Helsingfors og også to videokonferanser. Disse har funnet sted 8. desember 2010, 15.–16. mars 2011, 24.–25. mai 2011, 31. august 2011, 9. november 2011, 15. desember 2011, 7.–8. februar 2012, 8. mars 2012 og 29. mars 2012.

ministerråds sekretariat, har deltatt på gruppens møter som observatør. Ekspertgruppen har også knyttet eksterne ressurspersoner til gruppen for å hjelpe til i gruppens arbeid. Heli Mäkipää har vært gruppens sakkyndige førstesekretær, og Anna Leino har vært gruppens sakkyndige andresekretær. Begge sekretærene er fra foreningen Pohjola-Norden i Finland.

Ekspertgruppen har samarbeidet med forskjellige departementer, myndigheter og instanser i Norden. Disse har skrevet tekster til den såkalte bruttolisten², som er arbeidsmateriale, og kommentert tekstene i både sluttrapporten og bruttolisten under ekspertgruppens arbeid. Gruppen sendte også utkastet til sluttrapport på høring til disse departementene, myndighetene og instansene i januar 2012.

Helsingfors i mars 2012

Essi Rentola

Mona Martinsen

Åsa Bergqvist

David Grenabo

Liisa Heinonen

Marie Beck Jensen

Lis Witsø-Lund

Hildur Sverrisdóttir Röed

Bjarnheidur Gautadóttir

Christiane Sørby Hansen

Mona Karlsson

Karin Møhl Larsen

Ann-Kristin Robertsson

Eva Ejdrup Winther

Anna Leino

Heli Mäkipää

Jakob Schmidh

Vedlegg:

Vedlegg A: Bruttoliste

Vedlegg B: Ekspertgruppens mandat

Vedlegg C: Ekspertgruppens arbeidsliste

² Se vedlegg A

↑ Terminal 2 & 3 ↑

↑ Terminal 2 & 3 ↑

Check-in Information

Destination	Check-in Counter	Gate
London	1	1
Paris	2	2
Amsterdam	3	3
Brussels	4	4
Frankfurt	5	5
Munich	6	6
Berlin	7	7
Cologne	8	8
Düsseldorf	9	9
Hamburg	10	10
Leipzig	11	11
Moscow	12	12
St. Petersburg	13	13
Sochi	14	14
Tbilisi	15	15
Yerevan	16	16
Zagreb	17	17
Zurich	18	18

Innledning

Ekspertgruppe som utreder grensehindre i Norden

I 2010 signaliserte både Grensehinderforum og det danske formannskapet i Nordisk ministerråd et ønske om at Nordisk ministerråds sektorer inntar en mer aktiv rolle i identifisering og eliminering av grensehindre på sine respektive områder. Nordisk ministerråds embetsmannskomiteé for helse- og sosialspørsmål (EK-S) og embetsmannskomiteen for arbeidslivet (EK-A) tok utfordringen og gikk aktivt inn i grensehindersamarbeidet ved å opprette en tverrsektoriell ekspertgruppe.

Ekspertgruppen har tatt stilling til fortegnelsen over grensehindre som Nordisk ministerråd utarbeidet sommeren 2010. I sluttrapporten har gruppen valgt å behandle til sammen 35³ grensehindre som gjelder trygd, arbeidsmarked og sosiale tjenester. Av grensehindrene i den opprinnelige fortegnelsen utelot man blant annet spørsmål som gjelder innreise i et land, rent arbeidsrettslige spørsmål og spørsmål om godkjenning av utenlandsk utdanning.

Flere av grensehindrene som behandles i denne rapporten, gjelder som følge av EU-forordninger ikke bare mellom de nordiske landene, men også i forhold til andre EU/EØS-land og Sveits. Gruppen har imidlertid valgt å bruke formuleringen "nordisk land" eller "bosatt i et nordisk land". Uttrykkene varierer avhengig av problemstillingen, og det er forholdet mellom disse landene som er tema for arbeidet.

Spørsmålene som behandles, er gruppet som følger:

- Spørsmål om sosialhjelp og sosiale tjenester som omfattes av EUs forordninger 492/2011⁴ og 1612/68⁵ samt Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester.
- Spørsmål om trygd som reguleres i EUs forordninger om koordinering av trygdeordninger 883/2004⁶ og 987/2009,⁷ 1408/71⁸ og 574/72⁹ samt Nordisk konvensjon om trygd.
 - a. Spørsmål som gjelder hvilket lands lovgivning som skal anvendes

³ Se vedlegg C: Ekspertgruppens arbeidsliste.

⁴ Europaparlamentets og rådets forordning (EU) nr. 492/2011 av 5. april 2011 om arbeidskraftens frie bevegelighet innenfor unionen.

⁵ Rådets forordning (EEG) nr. 1612/68 av 15. oktober 1968 om arbeidskraftens frie bevegelighet innenfor fellesskapet.

⁶ Europaparlamentets og rådets forordning (EG) nr. 883/2004 av 29. april 2004 om koordinering av trygdeordningene.

⁷ Europaparlamentets og rådets forordning (EG) 987/2009 av 16. september 2009 om regler om gjennomføring av forordning (EG) nr. 883/2004 om koordinering av trygdeordningene.

⁸ Rådets forordning (EEG) nr. 1408/71 av 14. juni 1971 om anvendelse av trygdesystemene når ansatte, selvstendig næringsdrivende eller deres familier flytter innenfor fellesskapet.

⁹ Rådets forordning (EEG) nr. 574/72 av 21. mars 1972 om anvendelse av forordning (EEG) nr. 1408/71 om anvendelse av trygdesystemene når ansatte eller deres familier flytter innenfor fellesskapet.

- b. Spørsmål som gjelder ytelser ved sykdom, svangerskap og fødsel og lignende
- c. Spørsmål som gjelder uførhetsytelser
- d. Spørsmål som gjelder trygghet ved arbeidsløshet
- e. Spørsmål som gjelder ytelser ved førtidspensjonering
- f. Spørsmål som gjelder familieytelser
- Spørsmål som gjelder arbeidsmarkedet og som omfattes av EUs forordninger 492/2011 samt 1612/68 og/eller av EUs forordninger om koordinering av trygdeordningene 883/2004 og 987/2009 samt 1408/71 og 574/72.

Gruppen innledet arbeidet med en allmenn kartlegging av alle grensehindre ut fra lovgivning og praksis i hvert nordisk land. Til tross for at de fleste av de opprinnelige grensehinderspørsmålene var presentert slik at de gjaldt et visst land eller to land, anså gruppen at det var grunn til å gjennomføre en mer omfattende kartlegging også ut fra de øvrige landenes synsvinkel. Flere av de opprinnelige grensehindrene ble også beskrevet på en slik måte at det var vanskelig å forstå hva som var problemet. Gruppen har derfor for hvert grensehinder beskrevet situasjonen ut fra lovgivningen og praksis i hvert nordisk land, noe som har resultert i et bakgrunnsnotat (den såkalte bruttolisten). Bruttolisten beskriver også hvilke grensehindre som gjelder alle nordiske land, og hvilke som eventuelt er hindre som skyldes ett lands lovgivning og tolkninger.

Sluttrapport med løsningsforslag

I sluttrapporten har gruppen sammenfattet grensehindrene og lagt fram forslag til hvordan grensehindrene kan løses. Gruppen har utelukkende vurdert hvordan de forskjellige grensehindrene vil kunne løses teknisk sett. Det har innenfor rammen for gruppens arbeid ikke vært mulig å behandle eller få overblikk over samtlige tenkelige konsekvenser løsningsforslagene kan innebære i andre situasjoner. Videre har det ikke vært mulig å analysere de administrative eller økonomiske kostnadene eller EU-rettslige konsekvensene forslagene kan medføre. Ekspertgruppens løsningsforslag er således en gjennomgang av mulige løsningsmodeller som helt eller delvis kan avhjelpe det konkrete grensehinderet. Disse mulige løsningsforslagene skal ikke oppfattes som tilkjennegivelse av nasjonale standpunkter eller støtte til gjennomføring av enkelte løsningsforslag.

Gruppen har heller ikke gjort noen vurdering av om de enkelte landene bør gjøre endringer for eksempel i nasjonal lovgivning eller administrative rutiner som ville kunne løse grensehindrene. I de enkelte landene kan det dessuten pågå utredninger som sammenfaller med noen av grensehindrene som behandles i denne rapporten.¹⁰ Vedtak om hvordan de enkelte grensehindrene skal løses, bør fattes på nasjonalt nivå.

Det er – i tråd med det nordiske samarbeidets karakter – ikke hensikten med ekspertgruppens rapport å forberede for eller foreslå en harmonisering av de nordiske landenes sosialsystemer.

Løsningsforslagene kan inndeles som følger:

¹⁰ Se f.eks. delbetenkning fra den svenske Parlamentariska socialförsäkringsutredningen, I gränslandet - Social trygghet vid gränsarbete i Norden, SOU 2011:74.

- Spørsmål som krever endringer i den nasjonale lovgivningen
- Spørsmål som krever endringer i tolkningen av EU-lovgivningen i relasjon til bestemmelsene i den nasjonale lovgivningen
- Spørsmål som skyldes mangelfull informasjon, og som kan løses ved hjelp av økt informasjon og utdanning
- Spørsmål som kan løses gjennom bilaterale overenskomster
- Spørsmål som krever endringer i EU-lovgivningen eller bedret informasjonsutveksling mellom EU-landene

For enkelte spørsmåls vedkommende har gruppen også konstatert at problemet allerede er løst, eller at det etter gruppens mening ikke dreier seg om et grensehinder.

I mange av spørsmålene inneholder løsningsforslaget elementer fra alle punktene over. Det grunnleggende problemet skyldes oftest at flere lands lovgivning anvendes på personene som beveger seg mellom landene. Spørsmålene om sosial trygghet hører primært til landenes nasjonale beslutningsmakt, noe som innebærer at de nasjonale lovgivningene for det meste ikke er harmonisert. Hvert land kan imidlertid bare innvilge ytelser i henhold til egen lovgivning. Landene må på den annen side behandle personer som har utnyttet sin rett til fri bevegelighet, på en likestilt måte i forhold til dem som er forsikret i eget land. Et av de vanskeligste spørsmålene er bestemmelsen om "likebehandling med hensyn til ytelser, inntekter, faktiske forhold eller hendelser" i artikkel 5 i forordning 883/2004. Med en videre tolkning av bestemmelsen vil le imidlertid visse grensehindre kunne ryddes av veien.

Utfordringer i arbeidet

Ekspertgruppen har delt inn spørsmålene i tre grupper, nemlig spørsmål som gjelder sosialhjelp og sosiale tjenester, spørsmål som gjelder trygd, og spørsmål som gjelder arbeidsmarkedet.

En generell iakttakelse som gruppen har gjort, er at beskrivelsen av de forskjellige grensehindrene i mange tilfeller har vært svært skjematisk. For flere av grensehindrene har det derfor vært en utfordring å komme fram til hvilket regelverk grensehinderet skyldes, og hvilke land som berøres av det aktuelle grensehinderet. I oversikten over grensehindrene fantes det ikke noen informasjon om omfanget av de forskjellige grensehindrene. Dette har gjort det vanskelig å vurdere rekkevidden av problemene og hvilke grensehindre som bør prioriteres.

Gruppen har også lagt merke til at det for mange av grensehindrene kan virke som om de ansvarlige myndighetene i liten grad kjenner til at det eksisterer slike problemer. Myndighetenes kunnskap om det aktuelle grensehinderet varierer naturligvis mellom landene og de enkelte grensehindrene.

I spørsmålene som gjelder sosialhjelp og sosiale tjenester, har en utfordring vært den begrensede informasjonen om hvor vanlige grensehindrene er. Gruppen har i sitt arbeid hatt problemer med å finne informasjon om hindrene hos både Nordisk ministerråd og myndighetene. Det finnes en ny versjon av Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester. Denne har imidlertid ikke blitt godkjent. Det virker tvert imot som om man eventuelt skal innlede arbeidet med å sammenstille en ny nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester.

Spørsmål som gjelder trygd, utgjør hoveddelen av rapporten, og de myndighetene i Norden som behandler disse sakene, har også en hel del praktisk erfaring med disse spørsmålene. I spørsmålene som gjelder trygd, har en utfordring vært relasjonen til EU-lovgivningen. Man kan si at bare en mindre del av spørsmålene som nå behandles som nordiske grensehindre, utelukkende er nordiske grensehindre. Grensehindre gjelder flere av landene som anvender EUs lovgivning om koordinering av trygdeordningene (forordningene 883/2004 og 987/2009 samt forordningene 1408/71 og 574/72). For å skape forståelse for de grunnleggende prinsippene i EUs lovgivning om koordinering av trygd og legge til rette for en diskusjon om forskjellige løsningsalternativer, inneholder følgende kapittel en kort redegjørelse for prinsippene i EUs koordineringslovgivning som gjelder mellom de nordiske landene.

Ettersom de nordiske landene ikke har identiske ytelser, kan det alltid skje at personer som flytter fra et nordisk land til et annet og blir omfattet av trygdesystemet der, får ulike ytelser, bedre eller dårligere, enn de ville hatt rett til i det tidligere landet. Slike situasjoner vil alltid kunne oppstå så lenge de nordiske landene har ulike systemer som de ikke har harmonisert.

I spørsmålene som gjelder arbeidsmarkedet, er noen av grensehindrene kjente problemstillinger som institusjonene i Norden som behandler sakene, har en del praktisk erfaring med. Andre grensehindre har vært ukjente for institusjonene, og vedrørende disse grensehindrene har det vært vanskelig å få in-

formasjon fra Nordisk ministerråd om hva som er bakgrunnen for at grensehinderet finnes på listen, og hvor omfattende problemet er.

Koordinering av trygd innenfor EU¹¹

Hensikten med forordningene 883/2004 og 987/2009 (samt forordningene 1408/71 og 574/72) er å koordinere retten til trygd for de personer som beveger seg mellom medlemsstatene. Målet er at den som utnytter sin rett til fri bevegelse, ikke dermed mister sine rettigheter når det gjelder trygd. Trygden omfattes innen EU av medlemsstatenes nasjonale beslutningsmakt, men trygdekoordineringsforordningene har prioritet framfor bestemmelser i nasjonal lovgivning dersom nasjonal lovgivning og trygdekoordineringsforordningene er i motstrid med hverandre. Forordningene kommer direkte til anvendelse i medlemsstatene og behøver til forskjell fra direktiver ikke å gjennomføres i deres lovgivning.

Den hovedsakelige rettslige grunnen for trygdekoordineringsforordningene er artikkel 48 i Traktaten om den europeiske unions virkemåte (TFEU) og artikkel 29 i EØS-avtalen, som gjelder tiltak på trygdeområdet. Ut fra artikkel 45 i TFEU, som sikrer arbeidskraftens frie bevegelse, er forordningene 492/2011 og 1612/68 om arbeidskraftens frie bevegelse innenfor unionens område¹² blitt utarbeidet.

De grunnleggende prinsippene i trygdekoordineringsforordningene 883/2004 og 987/2009 er:

¹¹ I Norden finnes det både EU-land og land som ikke er medlemmer i EU, men som er omfattet av EØS-avtalen. Ettersom de nye EU-forordningene 883/2004 og 987/2009 ikke ennå kom til anvendelse i Norge og Island under ekspertgruppens arbeid, har gruppen behandlet også de gamle EU-forordningene 1408/71 og 574/72, som er anvendt parallelt. Ettersom broparten av grensehinderspørsmålene handler om anvendelse av EU-bestemmelsene når det gjelder koordinering av trygd i EU og EØS, har gruppen her beskrevet de grunnleggende prinsippene i koordineringsbestemmelsene. Hensikten er å gi leseren av sluttrapporten et allment bilde av hvordan koordinering av trygd i EU fungerer.

¹² Forordning 492/2011 er ennå ikke inkorporert i EØS-avtalen. Forordning 1612/68 gjelder derfor i fortsettelsen for Norge og Island.

- Likebehandling og forbud mot diskriminering som bygger på statsborgerskap
- Fastsettelse av hvilken lovgivning som kommer til anvendelse. Bindende prinsipp om anvendelse av ett lands lovgivning, som samtidig hindrer anvendelse av et annet medlemslands lovgivning
- Sammenlegging av forsikrings- og ansettelsesperioder, perioder som selvstendig næringsdrivende og bopsettingsperioder som er gjennomført i forskjellige medlemsland
- Eksportabilitetsprinsippet, det vil si sikring av utbetaling av ytelser uansett hvor en person bor
- utvidelse av personkretsen til å omfatte også såkalte ikke-aktive, det vil si personer som ikke arbeider eller er selvstendig næringsdrivende
- styrking av prinsippene om god forvaltning
- de nye bestemmelsene om lovgivning som skal anvendes provisorisk, og bestemmelsene om ytelser som betales provisorisk
- den elektroniske informasjonsutvekslingen mellom medlemslandenes sosial- og arbeidsløshetsforsikringsinstitusjoner (EESSI)¹³

Disse prinsippene gjennomsyrrer anvendelsen av forordningene. Spesielt bør anvendelsen av forordningene styres av forbudet mot direkte og indirekte diskriminering sammen med bestemmelsen som gjelder likeverdige ytelser, inntekter, faktiske forhold eller hendelser i artikkel 5 i forordning 883/2004. Det finnes så langt ikke mye erfaring med anvendelsen av denne bestemmelsen. En person som har utnyttet sin rett til fri bevegelighet, bør ikke settes i en dårligere posisjon enn den som alltid har vært forsikret i bare én medlemsstat.

De nye forordningene 883/2004 og 987/2009 trådte i kraft 1. mai 2010 og erstattet for EU-landene de tidligere forordningene 1408/71 og 574/72. De grunnleggende prinsippene i forordningene er uforandret. De viktigste endringene i de nye forordningene var følgende:

For Island og Norge gjelder inntil videre trygdekoordineringsforordning 1408/71. Forordningene 883/2004 og 987/2009 vil sannsynligvis bli gjeldende for Island og Norge i løpet av 2012.

I trygdekoordineringsforordningene er trygd et unionsbegrep som ikke nødvendigvis stemmer helt overens med hvordan trygd forstås nasjonalt. Trygdekoordineringsforordningene anvendes på all lovgivning som gjelder noen av de risikoer eller ytelsesgrupper som defineres i forordning 883/2004. Ifølge artikkel 3 i forordningen er disse:

- ytelser ved sykdom
- ytelser ved svangerskap og fødsel
- ytelser ved uførhet
- ytelser ved alderdom
- ytelser til etterlatte
- ytelser ved ulykker i arbeidet og arbeidssykdom
- ytelser ved dødsfall
- ytelser ved arbeidsløshet
- ytelser ved førtidspensjonering
- familieytelser

¹³ Står for Electronic Exchange of Social Security Information.

Hver medlemsstat kommer med en skriftlig meddelelse til Europakommisjonen om sine ytelser i henhold til artikkel 3, det vil si hvilke grener av statens nasjonale trygdeordninger som hører til anvendelsesområdet for trygdekoordineringsforordningene. Medlemsstatene skal også melde fra om endringer til Europakommisjonen. Det er imidlertid EU-domstolen som avgjør grensedragningen mellom lovgivning som omfattes av trygdekoordineringsforordningene, og lovgivning som faller utenfor disse.

AK¹⁴ tolker trygdekoordineringsforordningene, og der er alle nordiske land representert.

Alternativene for framtidig grensehinderarbeid.

I henhold til ekspertgruppens mandat skal gruppen også legge fram et forslag om hvordan grensehinderarbeidet kan organiseres i framtiden.

Gruppen mener at man bør styrke de arbeidsmåter og institusjoner som allerede er i bruk. Institusjonene som behandler saker på trygdeområdet, samarbeider aktivt innenfor sin sektor med det mål å gjøre noe med de grensehindrene og tolkningsproblemene som er knyttet til internasjonal lovgivning. Det er også viktig at landene sikrer at det foregår tilstrekkelig informasjonsutveksling mellom institusjonene som behandler sakene, og de aktuelle myndighetene.

Sosialforsikringsgruppen og sosialbistandsgruppen som er nedsatt av EK-S og har sitt mandat derfra, burde også arbeide aktivt for å rydde grensehindre av veien. Det er viktig å synliggjøre det arbeidet som utføres av disse og andre ar-

beidsgrupper. Tiltakene og arbeidet bør også følges opp systematisk.

Grensehinderforum foreslo på sitt møte i Oslo 25. januar 2012 at ekspertgruppen skal overveie at enten

- ekspertgruppen blir permanent og møtes en gang i året for å kartlegge, analysere og legge fram løsningsforslag for eventuelle nye hindre som har oppstått

eller

- det utpekes et annet forum der nye grensehindre kan kartlegges og analyseres, for eksempel sosialforsikringsgruppen eller en fast arbeidsgruppe nedsatt under denne

Ekspertgruppen anser ikke umiddelbart Grensehinderforums forslag som formålstjenlige. Ekspertgruppen mener at EK-A og EK-S på bakgrunn av denne rapporten skal prioritere og komme med forslag til det videre arbeidet. Etter ekspertgruppens mening bør grensehinderarbeidet inngå i det ordinære arbeidet innenfor eksisterende institusjoner og grupper.

Ekspertgruppen vil understreke betydningen av at organisasjoner, institusjoner og andre som tar imot informasjon om grensehindre fra enkeltpersoner, sørger for at det finnes tilstrekkelig detaljert informasjon om den aktuelle situasjonen slik at problemet kan identifiseres. Uten nok informasjon er det ikke praktisk mulig for de ansvarlige myndighetene i landene å vurdere løsningsmuligheter ved meldinger om grensehindre.

¹⁴ Den administrative kommisjonen for koordinering av trygdeordninger.

Gruppen skulle ifølge sitt mandat også diskutere en modell for håndtering av problemsituasjoner som oppstår når en person som flytter fra ett nordisk land til et annet eller pendler mellom nordiske land, står uten økonomisk støtte på rimelige vilkår til tross for at det står klart hvilket lands lovgivning som skal anvendes. Det har ikke vært mulig for gruppen å utvikle en modell som kan dekke det nevnte behovet. En slik modell kunne ifølge gruppens mening mer formålstjenlig utvikles i forbindelse med revideringen av den nordiske konvensjonen om trygd og/eller behandles i den nordiske sosialforsikringsgruppens regi. Gruppens arbeid har først og fremst fokusert på enkelte grensehindre.

Under arbeidet med de enkelte grensehindre har det stått klart at en lang rekke av de beskrevne hindrene skyldes at landene ved utformingen av ny nasjonal lovgivning ikke i tilstrekkelig omfatning analyserer hva de foreslåtte endringene kan komme til å innebære for personer som beveger seg innenfor Norden. Etter ekspertgruppens mening burde en koordinering av de forskjellige nordiske landenes nasjonale lovgivninger kunne lettes av økt gjensidig konsultasjon og konsekvensbeskrivelse under forberedelsene av ny lovgivning.

Under arbeidet med de enkelte grensehindre har det i noen situasjoner vist seg at hindrene har vært en konsekvens av manglende informasjon hos de behandlende myndighetene og institusjonene. I den sammenhengen kan det overveies om det ville være mulig for Nordisk ministerråds sekretariat å gi ut et nordisk nyhetsbrev om trygd, i den hensikt å

- følge nasjonalt arbeid med større endringer i sosial- og arbeidsløshetsforsikringen i de nordiske landene og generelt løpende beskrive hvordan systemene fungerer i de enkelte landene
- følge opp arbeidet med nordisk samarbeid og nordiske arbeidsgrupper på trygdeområdet og formidle de vesentligste konklusjonene fra møter til allmennheten og behandlende myndigheter
- følge utviklingen på EU-nivå og formidle dette videre

Nyhetsbrevet kunne for eksempel komme ut to ganger i året.

A. Spørsmål om sosialhjelp og sosiale tjenester

**Tolkning med utgangspunkt i artikkel 7.2 i EU-forordning
492/2011, 1612/68 og Nordisk konvensjon om sosialhjelp
og sosiale tjenester fra 14. juni 1994.**

→ Via hisshall

Kuratorer

Pla

Läkarexpeditioner

Pla

Lasaretsrestaurang

Pla

Mammografi

Pla

Medicintekniska avd

Pla

Neonatalavd

Pla

Neurolog mott.

Pla

Obstetrisk mott.

Pla

Onkologisk behandlingsenhet

Pla

Operationsavd

Pla

Pacemakermott.

Pla

Postoperativ avd

Pla

Psykiatrisk klinik-stab

Pla

Rehabilitering öppenvård

Pla

kon exp

Pla

Sosialhjelp og sosiale tjenester

A1 Hjemssending av nordiske statsborgere som søker sosialhjelp

Nordiske statsborgere med behov for sosialhjelp er i visse tilfeller blitt sendt hjem fra et annet nordisk land til tross for en viss tilknytning til bostedslandet. Ifølge artikkel 7 i Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester kan en nordisk statsborger ikke sendes hjem på grunn av hans eller hennes behov for sosialhjelp, dersom hans eller hennes familieforhold, tilknytning til bostedslandet eller omstendighetene for øvrig taler for at personen bør bli der, og i alle fall ikke dersom han eller hun de siste tre årene har oppholdt seg lovlig i landet.¹⁵

Bakgrunn

Det følger direkte av artikkel 7 i Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester fra 14. juni 1994 at det er mulig å sende hjem en nordisk statsborger på grunn av personens behov for sosialhjelp, dersom ikke personen har hatt lovlig opphold i landet de siste tre årene, og dersom hans eller hennes familieforhold, tilknytning til bostedslandet eller omstendighetene for øvrig ikke taler for at han eller hun bør forbli der.

Danmark mener at dansk praksis for hjemssending av nordiske statsborgere

dersom personen har behov for fortløpende sosiale tjenester, fullt ut stemmer overens med Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester. Videre er det Danmarks oppfatning at de danske reglene og praksis ikke utgjør et grensehinder slik det defineres innenfor rammen for det nordiske samarbeidet.

Nordiske statsborgere som omfattes av EU/EØS-reglene om fri bevegelse, kan ikke sendes hjem. Utlendingsmyndighetene gjør i hvert enkelt tilfelle en konkret vurdering av om den aktuelle personen omfattes av EU/EØS-reglene om fri bevegelse.

Finland, Island, Norge og Sverige er av den oppfatning at artikkel 7 i Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester i praksis utgjør et hinder for hjemssending av nordiske statsborgere som også har oppholdt seg i kort tid i landet der de søker hjelp. Tilknytningskravene er svake, og treårsgrensen er en absolutt grense uavhengig av andre kriterier for tilknytning. Danmarks tolkning og anvendelse av artikkelen synes å avvike fra tolkningen og anvendelsen i de andre nordiske landene.

Spørsmålet om Danmarks tolkning av bestemmelsen er blant annet blitt tatt opp av Nordisk råd på rådets 62. sesjon og av Foreningene Nordens forbund i et brev til samarbeidsministrene 1. oktober 2011.

¹⁵ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A).

Forslag til løsning av grensehinderet

Majoriteten av ekspertgruppen mener at grensehinderet kan løses ved endringer i dansk praksis. Danmark anser ikke dette for å være et grensehinder.

Videre kommer Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester sannsynligvis til å bli revidert i løpet av de nærmeste årene, noe som også kan påvirke reglene om hjemsending.

A2 Førerhund, på reise¹⁶

I dag behandles personer som reiser med førerhund innenfor EU, på samme måte som turister som reiser med kjæledyr. Dette innebærer høye kostnader og lange behandlingstider for vaksinasjoner og attest for hunden.

Bakgrunn

Alle de nordiske landene har samme krav for innførsel av tjenestehunder (f.eks. rednings-, bombe- og narkotikahund samt førerhund for synsskadde, hørselsskadde og bevegelseshemmede) som for selskapshunder.

I Finland, Danmark, Norge og Sverige gjelder EU-forordning 998/2003. De grunnleggende EU-kravene er ID-merking, rabiesvaksinerings og EU-pass. Forordningen gir ingen mulighet til unntak fra disse reglene. Enkelte land har dessuten krav om andre vaksiner/medisinering. Reglene for hvordan vaksineringsne skal gjennomføres, for eksempel når det gjelder tidsfrister og kontroller, er også forskjellige.

Island har unntak fra EØS-avtalens vedlegg (kapittel I del 1.1. nr. 10, EU-forordning 998/2003). Ved innførsel av alle hunder er fire ukers karantene obligatorisk. Hundene må videre være ID-merket og vaksinert mot leptospirose, distemper (valpesyke), parvovirus. Det skal tas prøver for brucellose og salmonella samt behandles mot ekto- og entoparasitter. Bortsett fra for hunder som kommer fra Danmark, er rabiesvaksinerings forbudt ved lov i Island. Det går an å søke om dispensasjon når hunder føres ut fra Island.

Ovenstående regler innebærer kostnader, som varierer mellom landene. Kostnadene utgjør en mindre del av de totale kostnadene ved hundehold, og krever at reisen planlegges lenge i forveien.

De fleste nordiske kollektivtransport-selskaper (fly, tog, båt og buss) godkjenner at førerhunder tas med gratis.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen framholder at det er veterinære hensyn som er grunn til kravene. Det er derfor neppe mulig eller ønskelig å gi førerhunder dispensasjon fra EU-reglens veterinære krav ved inn- og utførsel av hunder.

God og lett tilgjengelig informasjon om vaksinerings- og karantenekravene i de nordiske landene er viktig.

Ekspertgruppen påpeker at hundens status som hjelpemiddel kan understrekes. Det kan også overveies om personer som reiser med førerhund innenfor EU, skal kunne få hjelp med utgifter til vaksiner og attest for førerhunder.

¹⁶ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Førerhund for synsskadde, på reise.

A3 Personlig assistent ved flytting

Alvorlig funksjonshemmede personer med personlig assistent har problemer med å få med assistenten sin ved flytting. De enkelte land vurderer retten til assistent nasjonalt, og ansettelsesforholdene for personlige assistenter er forskjellige landene imellom.

Bakgrunn

Retten til personlig assistent er knyttet til landet der den enkelte personen bor. Landene har ulike vilkår for å få en personlig assistent, omfanget av assistanse og hvordan slik assistanse organiseres. Nivået på og formene for assistanse avhenger i alle landene av hvordan persons behov blir vurdert. Det tas stilling til hvor mye støtte personen trenger, med utgangspunkt i graden av funksjonshemming og om personen bor på institusjon eller i eget hjem.

Ingen av landene har bestemmelser som angir at assistenter må flytte eller ta arbeid langt fra sitt eget hjemsted i tilfelle den som trenger assistanse, flytter. Dette fører til at assistenten vanligvis slutter når den som bruker assistansen, flytter langt bort. Konsekvensen blir at den som trenger personlig assistent, kan få problemer på grunn av avbrudd i assistansen i tiden etter flyttingen.

Reglene for personlig assistanse ved kortvarige reiser er regulert på ulike måter, og den muligheten er også avhengig av om assistenten er villig til å bli med på reisen.

Forslag til løsning av grensehinderet

Det kunne, i de nasjonale lovgivningene, innføres en mulighet for å søke om tidsbegrenset assistanse i forkant av flytting, eller en mulighet til forhåndsgodkjenning før flytting. Dette gjelder under forutsetning av at det viser seg egnet ved en nærmere analyse av økonomiske og administrative konsekvenser.

Ekspertgruppen foreslår at dette spørsmålet tas opp i forbindelse med den eventuelle revideringen av den nåværende Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester.

A4 Flytting for institusjonaliserte personer

Ifølge Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester skal de ansvarlige myndighetene samarbeide for å gjøre det mulig for eldre eller institusjonaliserte personer å flytte til det landet der de har sterkest personlig tilknytning. Dette fungerer ikke i praksis på grunn av uklarheter rundt betaling og ansvar.

Bakgrunn

Muligheten til å flytte fra ett nordisk land til et annet for personer som behøver langvarig pleie og behandling, baserer seg på artikkel 9 i Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester fra 1994. I alle nordiske land er det kommunene som er ansvarlige for denne pleien. Artikkel 9 gir kommunen myndighet og plikt til via samarbeid mellom myndigheter å medvirke til flyttingen før den enkelte befinner seg i det

nye landet. Artikkel 9.1-2 gir kommunen myndighet og plikt til å medvirke til flyttingen til et annet nordisk land og eventuelt inngå overenskomst om fordeling av kostnadene for pleie og behandling i de to landene.

Begrunnelsen for å inngå en overenskomst er at en flytting alltid bør basere seg på frivillighet og personens egne ønsker. Slektningers ønske om forflytting av en person er ikke nok i seg selv. En flytting bør basere seg på at den har en klart positiv innvirkning på en persons pleie eller rehabilitering, og den bør føre til bedre levekår. En forutsetning for flyttingen er at en person har spesielle bånd til landet flyttingen skjer til. Et behov for pleie utgjør ikke alene en tilstrekkelig begrunnelse for å anvende bestemmelsen.

Kommunene eller tilsvarende regionale eller lokale myndigheter i ut- og innflyttingslandene bør samarbeide for å lette flyttingen dersom det bedrer personens levekår. Det kan for eksempel gjelde en person som har flyttet fra Finland til Sverige. Med tiltakende alder har personen glemt det svenske språket han har lært seg, og vil vende tilbake til hjemlandet. De ansvarlige myndighetene i ut- og innflyttingslandene kan avtale å dele på flytte- og pleiekostnader.

Det synes å råde mangel på informasjon om muligheten for å inngå overenskomster mellom kommunene i Norden. Dette kom fram også på møtet i den nordiske sosialbistandsgruppen i Helsingfors 8. november 2011. Noen mente at dette ikke er et grensehinder, ettersom det finnes så lite informasjon om sakene. De enkelte tilfellene som myndighetene har fått informasjon om, viser imidlertid at tilfellene er kompliserte.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen foreslår at dette spørsmålet tas opp i forbindelse med den eventuelle revideringen av den nåværende Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester. Ekspertgruppen mener at den nordiske sosialbistandsgruppen burde samarbeide mer for å samle data om antallet tilfeller dette gjelder. Det burde også undersøkes hvilke typer tilfeller det dreier seg om.

Relevante myndigheter/institusjoner¹⁷ bør informere om plikten til å medvirke ved flytting, for eksempel via Nordisk sosialforsikringsportal.¹⁸ Dette krever videreutvikling av portalen.

A5 Transporttjeneste for funksjonshemmede

Personer som på grunn av funksjonshemming ikke kan bruke offentlige transportmidler, og som beveger seg midlertidig mellom de nordiske landene, kan ikke benytte noe lands transporttjenesteordning. De må selv bestille og betale markedspris hvis de trenger særskilt transport ved ankomst til det andre landet. Dette gjør det som regel for dyrt og komplisert for funksjonshemmede å reise.

Bakgrunn

De nordiske landene har ulike nasjonale transporttjenestesystemer for funksjonshemmede. Felles for disse systemene er at de skal bidra til at funksjonshemmede skal kunne delta i utdanning, arbeid og fritidsaktiviteter.

¹⁷ I Finland er det Sosial- og helsøvdardsministeriet som er ansvarlig for informasjon, i Danmark Sosial- og Integrationsministeriet, i Norge Helse- og omsorgsdepartementet, i Island Velfærdministeriet og i Sverige Socialstyrelsen.

¹⁸ Se www.nordsoc.org

I Danmark finnes det en rekke forskjellige transporttjenestesystemer, avhengig av målet med transporten. Det meste brukte er i kommunal regi, og det er begrensninger for kostnadene for hver reise. Finlands, Islands og Sveriges systemer er kommunale. I Norge er ikke transporttjenesten lovbestemt, men administreres og finansieres av fylkeskommunene. Flere land har regler som begrenser det geografiske området der ordningen kan benyttes.

Et prosjekt ble gjennomført av Nordisk Handikapforbund 2008–2010 mellom København, Oslo, Reykjavik og Stockholm angående funksjonshemmedes transport. Prosjektet viste at en bevegelsehemmet person kunne bruke transporttilbudet i de fire kommunene ved besøk der. Prosjektet har fått positiv respons fra brukerne, men det var også problemer med de administrative rutine-ene og bestillingene mellom kommunene.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen mener at generell handikappvennlig utforming av kollektive transportmidler kan redusere behovet for transporttjeneste.

Der spesialtransport er nødvendig, ser gruppen flere mulige løsninger. Det kan gjøres endringer i nasjonale regelverk som gjør det mulig å benytte lokal transporttjeneste ved kortvarige reiser i andre land. Nasjonale regelverk kan åpnes opp for avtaler i enkelte tilfeller om bruk av besøkskommunens eller besøkslandets transporttjeneste, med eventuell regulering av tilbakebetaling. Prosjektet som ble testet 2008–2010, bør analyseres nærmere.

Ekspertgruppen foreslår at dette spørsmålet tas opp i forbindelse med den eventuelle revideringen av den nåværende Nordisk konvensjon om sosialhjelp og sosiale tjenester.

A6 Flytting med kjøretøy for funksjonshemmede

Personer med kjøretøy (f.eks. bil) for funksjonshemmede kan ikke ta med seg sitt kjøretøy over grensen ved flytting, men må søke om nytt kjøretøy i det nye bostedslandet. På grunn av lang saksbehandlingstid kan dette innebære at flytting blir umulig for personer som har sterkt og daglig behov for et transportmiddel av denne typen.

Bakgrunn

De nordiske landenes nasjonale regler om kjøretøy for funksjonshemmede er svært forskjellige. Hvem som gir stønad til anskaffelse, vilkårene for rett til stønad, hvilken stønad som gis, og hvor stor del av kostnadene som dekkes, varierer mellom landene. Dette innebærer at en person som har rett til stønad til anskaffelse, oppgradering og vedlikehold av kjøretøy for funksjonshemmede i ett land, ikke nødvendigvis har tilsvarende rett i et annet land.

Finland, Island og Sverige har i hovedsak samme regler for flytting med kjøretøy for funksjonshemmede som for flytting med andre kjøretøyer. En person kan ta med seg sitt kjøretøy for funksjonshemmede ved flytting til et annet land på samme måte som andre kjøretøyer man eier. Etter flyttingen må man, på samme måte som for andre

kjøretøyer, få kjøretøyet kontrollert og registrert i henhold til reglene i tilflyttingslandet. Etter flyttingen har man ikke rett til stønad til nye tilpasninger og lignende fra utflyttingslandet, men må følge regelverk og ordninger i det nye bostedslandet.

Vilkår som er knyttet til egenbetaling for kjøretøyet, eller til nedbetaling av lån innvilget for anskaffelse av dette, kan gjøre det vanskelig å eksportere kjøretøyet, spesielt i Danmark, Island og Norge.

Nivået på avgifter ved import, kontroll og registrering av kjøretøy varierer mellom landene. Dette kan ha betydning for om det er økonomisk fordelaktig å ta med kjøretøy fra et annet land, eller om det er mer gunstig å søke om stønad til et nytt etter flyttingen.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen mener at det er viktig med god informasjon om regelverket til enkeltpersoner, slik at de kan planlegge før en flytting.

Ekspertgruppen mener at en endring av regler som hindrer eller vanskeliggjør eksport av kjøretøy for funksjonshemmede, må kunne overveies.

En mulighet til tidsbegrenset bruk i et annet land enn utflyttingslandet, i kombinasjon med kortere behandlingstid for søknad om stønad til innkjøp av nytt kjøretøy i innflyttingslandet, ville kunne forenkle prosessen når det ikke er mulig eller ønskelig å ta med seg kjøretøyet i forbindelse med flyttingen.

B. Spørsmål om trygd

Tolkning med utgangspunkt i EU-forordningene 883/2004 og 987/2009 (og 1408/71 og 574/72) og Nordisk konvensjon om trygd fra 18. august 2003.

Lovgivning som kommer til anvendelse

Generelt om lovvalgsbestemmelsene ved arbeid i to eller flere medlemsstater

En rekke av de innrapporterte problemene gjelder situasjoner der en person arbeider eller har arbeidet i mer enn ett nordisk land. Bestemmelsene som regulerer hvilket lands lovgivning som skal anvendes i slike tilfeller, finnes i forordning 883/2004.¹⁹

Innenfor EU pågår det nå forhandlinger om endringer av de nåværende bestemmelsene i rådets arbeidsgruppe for trygdespørsmål. Forslag til endringer av forordningene initieres ved at kommisjonen legger fram forslag til endring for rådet og parlamentet. Før dette er forslaget blitt diskutert i Den administrative kommisjonen.

Forslagene som nå er oppe til forhandling, gjelder vilkåret om arbeidets vesentlige omfang i bostedslandet for at dette landets lovgivning skal komme til anvendelse. I dag gjelder den begrensningen bare hvis det er samme arbeidsgiver den ansatte arbeider for i de innblandede landene. Dersom arbeidet utføres for forskjellige arbeidsgivere, er det i dag alltid bostedslandet lovgivning som skal anvendes. Denne begrensningen var ikke tilsiktet da forordningen ble forhandlet fram, og det har derfor blitt ansett som

passende å justere teksten i henhold til den opprinnelige hensikten.

Med den nåværende ordlyden kan et arbeid i mindre omfang i bostedslandet gjøre at lovvalget flyttes over til dette landet når arbeidet utføres for annen arbeidsgiver enn i det andre landet. Det kan da få negative konsekvenser for hovedarbeidsgiveren, som må betale avgifter i henhold til bostedslandets lovgivning, og for den ansatte i sitt forhold til sin hovedarbeidsgiver. Ettersom nivået på landenes trygdeavgifter i enkelte tilfeller skiller seg markant fra hverandre, har det stor betydning hvilket lands lovgivning som skal anvendes.

Kommisjonen kommer også til å levere et forslag til rådet og parlamentet for å tydeliggjøre lovvalget for den som under arbeidsløshet påbegynner en deltidsansettelse i et annet land. Forslaget innebærer at lovgivningen i landet som betaler arbeidsløshetsytelsen, skal fortsette å gjelde også etter at personen begynner å arbeide i et annet land.

Med hensyn til at lovvalgsspørsmålene er under utvikling og forandring på EU-nivå, bør de nordiske landene ikke iverksette noen egne tiltak på området, men i stedet avvente og se i hvilken ut-

¹⁹ For Island og Norge reguleres dette for øyeblikket av forordning 1408/71. Forordning 883/2004 kommer ifølge planen til å bli gjeldende for Island og Norge i 2012.

strekning endringene på EU-nivå påvirker de rapporterte problemene.

B1 Forskjeller i nivåer på landenes arbeidsgiveravgifter

Forskjellene i nivåene på landenes arbeidsgiveravgifter kan gjøre det vanskelig for en person bosatt i et land med høyere avgifter å få arbeid i et land med lavere arbeidsgiveravgifter dersom lovvalgsbestemmelsene gjør at bostedslandets lovgivning skal komme til anvendelse. For eksempel kan arbeidsgiveren kreve at ansettelsen i landet med lavere avgifter er betinget av at personen ikke samtidig arbeider i sitt bostedsland.

Bakgrunn

Den som bor i ett land og samtidig arbeider både der og i et annet medlemsland, skal ifølge EUs koordineringsbestemmelser i forordning 883/04 under visse forutsetninger være omfattet av bostedslandets lovgivning. Det innebærer at en person som er bosatt i Sverige og samtidig arbeider i både Sverige og Danmark, i visse tilfeller skal være omfattet av svensk lovgivning. Den danske arbeidsgiveren skal i slike tilfeller betale arbeidsgiveravgifter i henhold til svensk lovgivning. De svenske avgiftene er betydelig høyere enn tilsvarende danske avgifter. For å unngå denne situasjonen krever mange danske arbeidsgivere at ansatte som bor i Sverige, forplikter seg til ikke å ha noen ansettelse i Sverige. Problemet er likeartet mellom Norge og Sverige på grunn av at man i Norge har en geografisk differensiert arbeidsgiveravgift.

Europakommisjonen har i KOM(2010)794 endelig utgave,

2010/0380, lagt fram forslag for Europaparlamentet og rådet om endring av artikkel 13.1 i forordning 883/2004 som regulerer hvilken lovgivning som kommer til anvendelse ved arbeid i to eller flere medlemsstater. Forslaget til endringer er forhandlet fram i rådets arbeidsgruppe, og er nå oppe til videre behandling i rådet og Europaparlamentet.

Forslaget innebærer at vilkåret om at personen skal utføre en vesentlig del av arbeidet i bostedslandet for at dette landets lovgivning skal komme til anvendelse, også skal gjelde dersom personen har forskjellige arbeidsgivere i to eller flere medlemsstater. Som grunn til at forslaget legges fram, oppgir kommisjonen at den nåværende utformingen ikke stemmer overens med hensikten da bestemmelsen ble forhandlet fram i rådet.

Bilateralt har Danmark og Sverige siden 2001 hatt en prinsippoverenskomst om å inngå avtale om unntak fra lovvalgsbestemmelsene i henhold til artikkel 17 i forordning 1408/71 i tilfellene der en person arbeider i begge landene. Situasjonene det siktes til i overenskomsten, er når personen har samme arbeidsgiver og arbeider høyst 50 prosent i bostedslandet. Lovgivningen som kommer til anvendelse, kan da i stedet fastsettes til landet der arbeidsgiveren befinner seg. En annen situasjon er når personen har et politisk verv i sitt bostedsland. Også i de tilfellene kan avtaler inngås om at arbeidsgiverlandets lovgivning skal gjelde. Landene har kommet overens om at den tidligere overenskomsten som henviser til forordning 1408/71, skal ha tilsvarende anvendelse på forordning 883/2004 inntil en ny overenskomst inngås.

I noen år har det pågått en dialog om å oppdatere overenskomsten slik at det skal være mulig å la det andre landets

lovgivning gjelde i stedet for bostedslandets også dersom personen har forskjellige arbeidsgivere i de to landene. Ettersom også det økonomiske aspektet av en slik avtale for landene er blitt fremhevet, har man ennå ikke kunnet inngå en ny overenskomst.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen mener at iverksettelsen av forordningsendringen bør avvantes før videre utvikling av løsningsforslag. Når endringen trer i kraft, innebærer det trolig færre situasjoner der bostedslandets lovgivning skal anvendes ved arbeid i to eller flere medlemsstater. Ekspertgruppen mener at grensehinderet eventuelt også skal kunne løses med bilaterale avtaler.

B2 Nordiske studenter sosialforsikring i Sverige

Når det gjelder retten for studenter fra andre nordiske land til å bli sosialforsikret i Sverige, anser Försäkringskassan at hvilket lands lovgivning som kommer til anvendelse, avhenger av hva studenten gjorde i hjemlandet før han eller hun flyttet til Sverige, og om forordning 1408/71 eller forordning 883/2004 kommer til anvendelse.

Bakgrunn

Forordning 883/2004 trådte i kraft 1. mai 2010 for EU-landene. Når Norge og Island begynner å anvende forordningene 883/2004 og 987/2009, gjelder samme koordineringsregler mellom alle de nordiske landene.

Ifølge artikkel 11.3 e i forordning 883/2004 anvendes bostedslandets lovgivning på ikke-yrkesaktive personer, dermed også studenter, som skal omfattes av lovgivningen i landet der de er bosatt. Med bosatt menes ifølge forordningen permanent bosatt. Bosted avgjøres primært i henhold til nasjonal lovgivning. Dette klargjøres i punkt 17a i innledningen til forordning 883/2004. Forordning 987/2009 angir, som nevnt, i artikkel 11 visse kriterier for fastsettelse av bosted dersom flere medlemsstaters institusjoner har ulike oppfatninger om hvor en person er bosatt. Folkeregistreringen er ikke avgjørende for fastsettelse av bostedsland. Det skal vurderes hvor personen har sine hovedsakelige interesser. Vurderingen skal gjøres ved hjelp av listen i artikkel 11 i forordning 987/2009. I artikkel 11.1 b iv angis at dette er "Når det dreier seg om studenter, deres inntektskilde". Dette er ett av flere momenter i den ikke-uttømmende listen som skal tas i betraktning dersom to land ikke kan bli enige om en persons bostedsland. EU-forordningene har forrang framfor bi- og multilaterale avtaler mellom medlemsstatene. Derfor går det fra og med 1. mai 2010 ikke an å anvende den nå gjeldende nordiske konvensjonens regler om hvilken lovgivning som kommer til anvendelse for studenter, mellom de landene som er EU-medlemmer. De anvender forordning 883/2004 og gjennomføringsforordningen 987/2009.

En student som flyttet til Sverige før 1. mai 2010 og ikke tidligere hadde arbeidet i hjemlandet før flyttingen, kunne bli sosialforsikret i Sverige i henhold til artikkel 5.1 i Nordisk konvensjon om trygd. En student som tidligere har arbeidet i hjemlandet før flytting til Sverige, eller som flyttet til Sverige (fra Danmark eller Finland) etter 1. mai

2010, omfattes ikke av bestemmelsen i den nordiske konvensjonen, og omfattes derfor ikke av svensk sosialforsikring om ikke de nasjonale bestemmelsenes vilkår er oppfylt. Försäkringskassan anvender også de nasjonale bestemmelsene etter 1. mai 2010. I artikkel 11.1 b i gjennomføringsforordningen 987/2009 er det angitt hvilke faktorer man skal ta hensyn til ved fastsettelse av bosted dersom medlemsstatenes institusjoner har ulike oppfatninger om det. For studenter angis at "deres inntektskilde" kan være en viktig faktor. Dersom studenten får studiestøtte fra hjemlandet, mener Försäkringskassan at dette er en indikasjon på at han eller hun har sterkest tilknytning dit.

Personer på arbeidsmarkedet omfattes av personkretsen i forordning 1408/71 og forordning 883/2004. For disse gruppene gjelder i hovedsak arbeidslandets regler. I tilfellene der en person har arbeidet før flytting til et annet land, er det den nasjonale lovgivningen i det siste arbeidslandet som regulerer hvor lenge personen kan anses å få beholde retten til ytelser på grunnlag av det tidligere arbeidet.

Studenter omfattes av personkretsen i forordning 1408/71, men forordningen har ikke særskilte lovvalgsregler for studenter eller ikke-yrkesaktive. Ifølge forordningen gjelder bostedslandets regler for dem som omfattes av forordningen, dersom ingen av de spesielle lovvalgsreglene i forordningen gjelder for den aktuelle situasjonen. Hvert land bestemmer hvem som anses for å være bosatt i landet. Med Nordisk konvensjon om trygd ble man enige om en lovvalgsregel som gjelder dem som ikke er eller har vært yrkesaktive. Bestemmelsen i artikkel 5.1 angir at for personer som ikke er eller har vært ansatte eller selv-

stendig næringsdrivende i den forstand det siktes til i forordning 1408/71, skal lovgivningen i landet der de er bosatt, anvendes. Den nordiske konvensjonen har forrang i forhold til den nasjonale lovgivningen, og i henhold til konvensjonen avgjør folkeregistreringen hvilken lovgivning som kommer til anvendelse for studenter og andre ikke-yrkesaktive. Når det gjelder studenters sosialforsikringsrettigheter, så forsikrer Finland, Island, Norge og Sverige og til en viss grad Danmark "sine" studenter ved studier i andre land med noe ulike formuleringer og vilkår.

Forordning 1408/71 og Nordisk konvensjon om trygd gjelder mellom Island og Norge og de øvrige nordiske landene framover, men mellom de andre nordiske landene gjelder forordning 883/2004. Både Norge og Island har et tillegg til forordning 1408/71 angående studenters sosialforsikring. Endringen av EØS-avtalen forventes å tre i kraft i løpet av 2012, noe som innebærer at også Norge og Island da kommer til å anvende forordning 883/2004 i stedet for forordning 1408/71. De nordiske landene har også utarbeidet forslag til en ny nordisk konvensjon om trygd. Den norske og islandske tilpasningen til forordning 1408/71 gjeldende studenters sosialforsikring er ikke gjennomført i forhold til forordning 883/2004, blant annet fordi denne forordningen har lovvalgsregler for personer som ikke er yrkesaktive. Ifølge disse lovvalgsreglene skal bostedslandets lovgivning gjelde.

Ettersom mange sosiale tjenester i de nordiske landene avhenger av bosted, er denne vurderingen av stor betydning for ikke-yrkesaktive personer og studenter som flytter mellom de nordiske landene. De nordiske landene har heller

ikke like nasjonale regler om studenters sosialforsikring eller om hvor lenge de kan fortsette å være forsikret i landet de kommer fra.

Selv om samme koordineringsregler gjelder mellom alle de nordiske landene, gjøres vurderingen av hvem som anses for å være bosatt i landet, i hvert enkelt tilfelle. Det gjør systemet mer komplisert enn det er i dag, og det kommer til å ta lengre tid å få et vedtak om bosted enn å gjøre en endring av folkeregistreringen. Det kan også forekomme at noen studenter anses som bosatt i tilflyttingslandet, mens andre ikke anses for å være det. Sosialforsikringsbeskyttelsen for dem som ikke anses for å være bosatt i studielandet, avhenger da av de nasjonale reglene i landet studenten kommer fra. Problemet kan da oppstå at landet studenten kommer fra, anser at han eller hun ikke lenger er forsikret i dette landet, samtidig som landet studenten flytter til, anser at hun eller han ikke er bosatt eller forsikret der.

Ettersom forordningene 883/2004 og 987/2009 ennå ikke har trådt i kraft for Island og Norge, gjenstår det å se om alle de nordiske landene har samme oppfatning om hvordan regelverket skal anvendes på studenter. Det bør også påpekes at forordningen bare har vært gjeldende i cirka to år i EU-landene, deriblant Danmark, Finland og Sverige. EU-landene kommer til å evaluere og diskutere erfaringene med anvendelsen og eventuelt innføre endringer. På bakgrunn av erfaringene som allerede finnes mellom Finland og Sverige, er problemet sannsynligvis ikke så stort med forordning 883/2004. Island ser imid-

lertid at det kan oppstå problemer også med det nye regelverket.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen framholder først og fremst institusjonenes plikt til å samarbeide for å forhindre at personer som flytter mellom de nordiske landene, faller mellom stolene når de aktuelle institusjonene ikke er enige om hvor en person har sine hovedsakelige interesser og skal anses for å være bosatt. Dessuten kan institusjonene ifølge forordning 987/2009 fatte vedtak om provisorisk lovvalg og provisorisk utbetaling av en ytelse. Ved behov kan dispensasjonsmulighetene som forordning 883/2004 gir, også brukes. Ekspertgruppen anser at iverksettelsen av forordning 883/2004 for samtlige nordiske land bør avvantes før ytterligere løsningsforslag utarbeides.

B3 Den finske firemånedersregelen

Før utvidelsen av Den europeiske union i 2004 innførte Finland regler om bostedsbaserte ytelser som innebærer at personer som ikke er bosatt i Finland og som har et arbeidsforhold som ikke er minst fire måneder langt, ikke er forsikret for visse sosialforsikringsytelser som de ellers hadde vært forsikret for ved å ha bosted i Finland. Dette rammer i høy grad nordiske

sesongarbeidere innenfor turistnæringen i Nord-Finland.

Bakgrunn og eksempler

Når en person flytter til Finland, avgjør Folkpensionsanstalten (FPA) om han eller hun skal omfattes av den finske bostedsbaserte trygden som FPA har ansvaret for. Vedtaket for FPAs del baserer seg på loven om anvendelse av lovgivningen om bostedsbaserte trygdeytelser, som også pleier å kalles anvendelsesloven ("tillämpningslagen") (1573/1993). Loven gjelder følgende ytelser: grunnpensjon, barnetrygd, morsskapsstøtte, bostøtte, bostøtte for pensjonsmottakere, stønad til funksjonshemmede, frontmannpensjon, garantipensjon og bidragsforskudd. Også rett til ytelser i henhold til sykeforsikringsloven og loven om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsytelser og rehabiliteringspengeytelser baserer seg på bosted i henhold til anvendelsesloven. Det bør noteres at også kommunene har ansvaret for visse bostedsbaserte ytelser, som f.eks. den offentlige helsetjenesten.

Når en person flytter til Finland og har til hensikt å bosette seg permanent i Finland, omfattes han eller hun som regel av trygdesystemet i Finland fra og med tidspunktet for tilflytting og har dermed rett til ytelsene FPA innvilger. Som permanent bosettelse betraktes for eksempel tilbakeflytting, minst to års arbeid i Finland samt ekteskap eller annen nær familierelasjon til en person som bor permanent i Finland. Vedtaket baserer seg på en vurdering av persons helhetssituasjon.

Dersom en person som kommer til Finland, ikke oppfyller vilkårene for permanent bosettelse i Finland, base-

rer retten til FPAs ytelser seg på arbeid. Personer som omfattes av forordningene 883/2004 og 1408/71, kan bli forsikret og få rett til FPAs ytelser på grunnlag av arbeid dersom de arbeider minst 18 timer i uken og har en lønn som tilsvarer minst den lønnen som skal betales i henhold til bransjens kollektivavtale. Dersom det ikke finnes noen kollektivavtale i den aktuelle bransjen, skal lønnen for arbeidet være minst 1103 euro i måneden (2012) ved heltidsarbeid. Dette kravet pleier å bli kalt firemånedersregelen. Regelen er ikke en ventetid; forsikringen begynner fra første arbeidsdag dersom vilkårene er oppfylt.

Den som bor i et annet land enn Finland og arbeider under 18 timer per uke i Finland, oppfyller ikke minimumskravene i den finske anvendelsesloven. Kravet om 18 timer per uke er hovedregelen, men kravet kan også oppfylles med variert arbeidstid slik at gjennomsnittet er 18 timer per uke. Ettersom personen ikke bor i Finland, kan han eller hun heller ikke omfattes av den finske lovgivningen som er basert på permanent bosettelse. Personen er forsikret for arbeidspensjon, arbeidsskade og ulykkesforsikring og har rett til offentlige helsetjenester i Finland, men har ikke rett til ytelser som defineres i anvendelsesloven, som for eksempel barnetrygd eller sykeforsikring (sykedagpenger, foreldrepenger).

I henhold til lovvalgsbestemmelsene i forordning 883/2004 skal den som arbeider deltid i Finland, men bor i Sverige, omfattes av arbeidslandets lovgivning, det vil si finsk lovgivning. Av disse bestemmelsene følger også at en person bare skal være omfattet av ett lands lovgivning i hvert gitt tilfelle. Den svenske sosialforsikringslovgivningen inneholder også en bestemmelse (4. kap. § 5 socialförsäkringsbalken) som bygger

på prinsippet om ett lands lovgivning, med den betydning at den som gjennom EUs koordineringsbestemmelser omfattes av et annet lands lovgivning, ikke er forsikret i Sverige for de ytelser som omfattes av koordineringsbestemmelsene. Personen har derfor ikke rett til bostedsbaserte ytelser i Sverige. Dersom personen ikke arbeider i verken Finland eller Sverige, har han eller hun derimot rett til bostedsbaserte ytelser som permanent bosatt i Sverige.

Firemånedersregelen er også i Finland blitt identifisert som et grensehinder. Det bør noteres at firemånedersregelen gjelder bare de nevnte ytelsene som FPA har ansvaret for. For FPAs ytelser gjelder den ikke pleiepenger for barn og heller ikke arbeidsløshetsforsikring. Den gjelder ikke arbeidspensjonsforsikring, arbeidsskade eller arbeidsulykkesforsik-

ring, og heller ikke den allmenne helsetjenesten og heller ikke den inntektsrelaterte arbeidsløshetsforsikringen.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen mener at det kreves lovendringer i finsk lovgivning for å løse grensehinderet. Det finske Social- og hälsovårdsministeriet har nedsatt en arbeidsgruppe, SOLMU IV, som skal arbeide med spørsmålet fram til 30. juni 2012. SOLMU IV skal komme med forslag til endringer av anvendelsesloven.

Ytelser ved sykdom, til mor ved svangerskap og fødsel og de tilsvarende ytelser til far

B4 Sykeforsikring for finske studenter

Finske studenter som studerer i et annet nordisk land, får ikke trygdeytelser fra Finland ved lengre tids sykdom.

Bakgrunn

En finsk student kan ved lengre tids sykdom få sykedagpenger fra Finland i henhold til finsk nasjonal lovgivning. Det er nasjonal lovgivning i hvert nordisk land som avgjør om studenter kan ha rett til sykedagpenger/trygdeytelser. Dette betyr at en finsk student som ville fått sykedagpenger fra Finland dersom han eller hun hadde studert i Finland, eventuelt ikke får noen ytelser i studielandet der han eller hun er folkeregistrert og sosialforsikret i henhold til artikkel 5.1 i den nå gjeldende Nordisk konvensjon om trygd. I henhold til artiklene 1.1.6 og 5.1 kommer folkeregistreringslandets lovgivning til anvendelse for dem som ikke er eller har vært ansatte eller selvstendig næringsdrivende i den betydning som det siktes til i forordning 1408/71.

Studenter omfattes av personkategorien i forordning 1408/71, men forordningen inneholder ikke særskilte lovvalgsregler for studenter eller ikke-yrkesaktive. Ifølge forordningen skal bo-

stedslandets regler gjelde for dem som omfattes av forordningen, dersom ingen av de spesielle lovvalgsreglene i forordningen gjelder for den aktuelle situasjonen. Hvert land bestemmer hvem som anses for å være bosatt i landet. I Nordisk konvensjon om trygd finnes det i artikkel 5.1 en lovvalgsregel for ikke-yrkesaktive personer som f.eks. nordiske studenter som studerer i et annet nordisk land. Den nordiske konvensjonen har forrang i forhold til nasjonal lovgivning, og i henhold til konvensjonen avgjør folkeregistreringen hvilken lovgivning som kommer til anvendelse for studenter og andre personer som ikke er eller har vært yrkesaktive.

Alle de nordiske landene anser at personer som er folkeregistrert i et nordisk land, er sykeforsikret og har rett til helsetjenester der. Studenter og andre ikke-yrkesaktive får derfor helsetjenester på samme vilkår som andre bosatte og folkeregistrerte i landet. I de andre nordiske landene enn Finland kompenserer man for studenters inntektsbortfall ved sykdom gjennom studiestøttesystemet. Finland og til en viss grad Island har et system der også studenter får vanlige sykedagpenger ved sykdom. Når finske studenter i henhold til den nordiske konvensjonens artikkel 5.1 har vært omfattet av studielandets lovgivning, har de ikke kunnet få sykedagpen-

ger fra Finland ettersom Finlands lovgivning ikke har kommet til anvendelse. Når de har fått studiestøtte fra Finland, har de ikke kunnet få den kompensasjonen som studenter i studielandet får.

Forslag til løsning av grensehinderet

Dette grensehinderet er løst med anvendelse av forordning 883/2004. Ettersom forordning 883/2004 også inneholder lovvalgsregler for ikke-yrkesaktive, anser Finland at studenter som studerer i øvrige nordiske land, fortsatt kan anses for å være bosatt i Finland i henhold til forordning 883/2004. Derfor får de også sykedagpenger fra Finland ved sykdom. Dette grensehinderet kommer til å bli løst i forhold til Norge og Island når forordningene 883/2004 og 987/2009 kommer til anvendelse også i disse landene.

B5 Arbeidsrehabilitering i bostedslandet

En person som bor i ett land og arbeider i et annet land, og blir skadet eller på annen måte ute av stand til å arbeide i lengre tid, kan, etter den medisinske behandlingen, ha problemer med å få arbeidsrelatert rehabilitering i bostedslandet og kan bli nødt til å reise daglig til arbeidslandet for å gjennomgå rehabilitering. Dette kan være svært belastende for en syk person.

Bakgrunn

I henhold til EU-forordningene 1408/71 og 883/2004 faller rehabilitering under Avdeling III, kapittel 1 "Ytelser ved syk-

dom, til mor ved svangerskap og fødsel og de tilsvarende ytelser til far".

Når det dreier seg om en person som bor i (eller flytter tilbake til) et annet land enn landet der lovgivningen anvendes på ham eller henne, er arbeidslandet ansvarlig for kontantytelser (det vil si rehabiliteringspenger, sykedagpenger og så videre) og bostedslandet ansvarlig for naturalytelser. Når det dreier seg om rehabilitering, omfatter naturalytelser rehabiliteringstiltak, arbeidstrening, utdanning og så videre. I praksis er det ytterst vanskelig å anvende disse bestemmelsene, selv om EU-retten er overordnet de nasjonale lovgivningene. Årsaken er at landenes lovgivninger er svært forskjellige, og det kan være komplisert å koordinere kontant- og naturalytelser ved rehabilitering nasjonalt. Når man skal koordinere to forskjellige lands systemer, er situasjonen svært vanskelig.

På grunn av endringer i landenes lovgivning finnes det problemer i anvendelsen av EUs forordninger i grenseoverskridende situasjoner når det gjelder personer som bor i ett nordisk land og arbeider i et annet.

Eksempler på dette er at den svenske sykeforsikringsreformen har forårsaket problemer for personer som arbeider eller senest arbeidet i Sverige, men bor i et annet nordisk land. Norge har økte krav til aktivitet for at den sykemeldte skal ha rett til stønad. De norske arbeidsgiverne har også fått økte forpliktelser til oppfølging og tilpasning av arbeidsplassen. Ytterligere et eksempel på regelendringer som medfører problemer, er at det verken i Sverige eller i Norge lenger er mulig å få tidsbegrenset uførestønad/uførepensjon, mens de andre landene fremdeles har denne muligheten. Dan-

mark har et system med revalidering som anses som en naturalytelse. Denne ytelsen kan derfor ikke eksporteres.

Hittil har det eksistert bilaterale pilotprosjekter mellom Värmland i Sverige og Norge, og mellom Sverige og Finland i nord. I forslaget til ny Nordisk konvensjon om trygd, som ennå ikke har trådt i kraft, behandles rehabiliteringsspmål i avdeling III, kapittel 5, artikkel 12. Der sies det at de relevante institusjonene i de berørte landene skal samarbeide for å gi støtte og aktive tiltak til personer i den hensikt å påvirke mulighetene for å komme inn i og tilbake til arbeidslivet. I forslaget angis det også at dersom tiltak som gjennomføres, vil kunne innebære endring av forsikringstilhørighet, skal landene så langt det er mulig, løse situasjonen til fordel for den enkelte.

I den administrative avtalen til konvensjonen vil rehabiliteringssaker bli behandlet i artiklene 9 og 10. I artikkel 9 angis at landene bilateralt skal bli enige om administrative rutiner for rehabilitering innen to år etter at avtalen og konvensjonen har trådt i kraft. I artikkel 9.2 konstateres det at dersom rehabiliteringssituasjonen i ett land påvirker retten til pensjon eller tilsvarende ytelser fra et annet land, bør det andre landet informeres om hvilke tiltak som er påbegynt, gjennomgått eller overhodet anses som mulige. I artikkel 10.2 angis at landene i konkrete tilfeller så langt som mulig bør samarbeide for å løse situasjonen til fordel for den enkelte. Dispensasjonsmulighetene som EU-forordning 883/2004 gir, kan brukes ved behov. I artikkelen understrekes det at dette spesielt gjelder ved arbeidslivsrettet rehabilitering i henhold til artikkel 9.

Forslaget til en ny Nordisk konvensjon om trygd og den tilhørende administra-

tive avtalen med bestemmelsen om plikt til å opprette bilaterale overenskomster om rehabilitering mellom landene, er blitt diskutert. Arbeidet med å utarbeide forslag til overenskomster er påbegynt.

Det er tydelig at det ikke finnes nok kunnskap om mulighetene som finnes i bestemmelsene om arbeidslivsrettet rehabilitering. Det faktum at begreper som virker likeartede, egentlig har ulikt innhold, bidrar til misforståelser om mulighetene i de andre landene.

Forslag til løsning av grensehinderet

Det er viktig at de aktuelle institusjonene og saksbehandlerne får kjennskap til retten den enkelte har til å få tiltak i bostedslandet og samtidig kontantytelser fra det tidligere arbeidslandet i henhold til bestemmelsene i EU-forordningene. Gruppen ser også at det er nødvendig med en tydeliggjøring av hva ulike nasjonale begreper og ytelser innebærer.

Gruppen mener at Den nordiske rehabiliteringsgruppen bør arbeide videre med bilaterale overenskomster om rehabilitering, som er nødvendige uavhengig av om den nye konvensjonen undertegnes eller ikke.

B6 Deltidssykemeldt person som begynner å arbeide deltid i et annet land enn arbeidslandet

Ifølge EU-forordning 883/2004 skal en person omfattes av ett lands lovgivning, og da som regel lovgivningen i landet der arbeidet utføres. De såkalte lovvalgsbestemmelsene regulerer også situasjonen der en person normalt arbeider i to eller flere medlemsstater. Dersom personen

begynner å arbeide deltid i et annet land, kan det innebære problemer med fastsettelsen av lovvalg og fortsatt rett til kontantytelse.

Bakgrunn

Dersom en person som tidligere har fått en kontantytelse på heltid, overgår til en deltidsytelse i ett land og samtidig begynner i en deltidsstilling i et annet land, kan det innebære problemer med å fastsette hvilket lands lovgivning som kommer til anvendelse. Det eksisterer også en risiko for at deltidsytelsen som er knyttet til tidligere ansettelse, opphører. I tillegg til henvisningen til arbeidslandets lovgivning finnes det også bestemmelser som angir at den som på grunnlag av sitt arbeid får en kontantytelse, skal anses for å utøve denne aktiviteten. Europakommisjonen angir i veiledningen om anvendelig lovgivning at personen skal anses for å utføre sitt arbeid i to land dersom han eller hun får kontantytelse fra ett land og samtidig begynner å arbeide deltid i et annet land.

Lovvalgsbestemmelsene om arbeid i to eller flere land skiller mellom om arbeidet utføres for samme arbeidsgiver i de forskjellige landene eller ikke. Selv om den tidligere ansettelsen har opphørt, bør vurderingen gå ut fra om kontantytelsen er knyttet til den tidligere arbeidsgiveren og det tidligere arbeidets omfang.

Dersom det er for samme arbeidsgiver, må en vesentlig del av arbeidet, 25 prosent, utføres i bostedslandet for at dettes lovgivning skal komme til anvendelse, ellers er det lovgivningen i landet der arbeidsgiveren er registrert eller har sitt sete, som anvendes.

Dersom arbeidet utføres for forskjellige arbeidsgivere, er det alltid bostedslandet lovgivning som skal anvendes.

I de tilfellene der lovvalget fastsettes til et annet land enn det som betaler kontantytelsen, innebærer endringen av anvendt lovgivning at retten til kontantytelse opphører ettersom landet som betaler ytelsen, ikke lenger er ansvarlig. Det finnes heller ikke noen koordineringsbestemmelse som gjør det mulig for det nye forsikringslandet å ta over ansvaret ut over den delen som er knyttet til det nye deltidsarbeidet.

Dersom det fremdeles eksisterer en ansettelse i landet som stønaden gis fra, og det nye ansvarlige landet fastsettes til det der det nye deltidsarbeidet utføres, burde også den opprinnelige ansettelsen omfattes av forsikringen i det nye ansvarlige landet.

Som ved andre situasjoner der lovvalgsbestemmelsene ved arbeid i to eller flere land anvendes, gjør den store forskjellen i nivået på landenes trygdeavgifter at en arbeidsgiver i et land med lave avgifter kan velge andre alternativer enn å ansette en person når det innebærer at høyere avgifter må betales enn de som normalt gjelder i landet.

I EU er det forhandlet fram nye bestemmelser som innebærer at vilkåret om at arbeidet for en vesentlig del må utføres i bostedslandet, kommer til å gjelde også for den som utfører arbeid for forskjellige arbeidsgivere. De foreslåtte endringene i artikkel 13.1. i forordning 883/2004 skal vedtas av Den europeiske unions råd, og det er ikke klart når de kommer til å tre i kraft.

Det påpekte problemet gjelder samtidig deltidsykemelding i ett land og deltidsarbeid i et annet land, men samme

situasjon kan også oppstå ved andre typer av kontantytelser ettersom bestemmelsene for lovvalg er de samme.

Forslag til løsning av grensehinderet

Dersom det er til fordel for den enkelte, kan landene bli enige om at et annet lands lovgivning skal gjelde enn det som lovvalgsbestemmelsene angir, se artikkel 16 i forordning 883/2004 og artikkel 17 i forordning 1408/71. En slik overenskomst forutsetter også at den eller de innblandede arbeidsgiverne skal betale avgifter i dette landet.

For øvrig bør man avvente hvilke konsekvenser de foreslåtte endringene i lovvalgsbestemmelsene kommer til å få.

B7 Den norske fedrekvoten

Menn som arbeider i Norge, men som har en kone/partner som ikke bor eller arbeider i Norge, har ingen selvstendig rett til fedrekvoten ved foreldrepermisjon med barn. Retten er avledet av morens rett. Farens selvstendige rett til stønad ved foreldrepermisjon forutsetter at moren er forhindret fra å ta seg av barnet på grunn av sykdom, heltidsarbeid eller heltidsstudier.

Bakgrunn

I Danmark, Finland, Island og Sverige tjener både faren og moren selvstendig inn rett til foreldrepenger uavhengig av hverandre. I Norge finnes det en fedrekvote i stønadsperioden når både moren og faren har tjent inn rett til foreldrepenger. Når faren tar ut fedrekvoten, stilles det ingen aktivitetskrav til moren; foreldrene kan være hjemme sam-

tidig. I tilfeller der bare moren har tjent inn rett til foreldrepenger, finnes det ingen fedrekvote; moren har selv rett til hele stønadsperioden.

Når bare faren har tjent inn rett til foreldrepenger, stilles det aktivitetskrav til moren for at faren skal kunne ta ut foreldrepenger. Det kreves at moren arbeider heltid eller deltid, studerer på heltid eller kombinerer arbeid og studier slik at det totalt blir heltid. Faren kan også ta ut foreldrepenger dersom moren ikke kan ta seg av barnet på grunn av sykdom eller skade. Det stilles aktivitetskrav til moren også når faren skal ta ut foreldrepenger ut over fedrekvoten i tilfeller der begge har inntjent rett til foreldrepenger. Det stilles ikke tilsvarende aktivitetskrav til faren når moren tar ut foreldrepenger.

De norske reglene innebærer at dersom faren arbeider i Norge mens moren arbeider i et annet nordisk land før fødselen, kan ikke faren ta ut foreldrepenger i andre tilfeller enn at moren går ut i arbeidslivet og/eller studerer eller er forhindret fra å ta seg av barnet av helsemessige grunner.

Forslag til løsning av grensehinderet

Denne problemstillingen vil kunne løses med tolkning av artikkel 5.a i forordning 883/2004 når den kommer til anvendelse i Norge. Denne bestemmelsen forutsetter at den ansvarlige medlemsstaten tar hensyn til lignende ytelser i henhold til en annen medlemsstats lovgivning eller inntekter i en annen medlemsstat som om disse var oppnådd i henhold til egen medlemsstats lovgivning eller i egen medlemsstat. Morens rett til foreldrepenger i et annet nordisk land burde derfor ha likeverdig betydning som mo-

rens rett til foreldrepenger i Norge i henhold til norsk lovgivning.

B8 Lavere stønad ved foreldrepermisjon som følge av studiestøtte fra "feil" land

En del av de svenske foreldrepengene er basert på sykepengegrunnlaget (den sjukpenninggrundande inkomsten – SGI). I noen tilfeller kan foreldrenes SGI omfattes av beskyttelse i arbeidsløshetsperioder og studieperioder (SGI-skydd). For at denne beskyttelsen skal gjelde i en studieperiode, kreves det at forelderens har studert med studiestøtte fra Sverige. I henhold til finsk rett er det mulig å få stønad ved foreldrepermisjon etter studier dersom studenten har fått studiestøtte fra Finland i løpet av de siste fire månedene før foreldrepermisjonen.

Bakgrunn

I Danmark, Island og Norge er retten til stønad ved foreldrepermisjon avhengig av en tilknytning til arbeidsmarkedet og tidligere inntekt. Det finnes ingen regler om at perioder når noen studerer, ikke skal tas med når stønaden beregnes. I Danmark kan studenter få ekstra studiestøtte ved foreldrepermisjon. I Norge kan personer som får barn mens de er under utdanning, få foreldrestipend fra den norske Lånekassen og et engangsbidrag. I henhold til islandsk rett har studenter i Island og personer som er utenfor arbeidsmarkedet, en bostedsbasert rett til et fast månedsbeløp ved foreldrepermisjon. I Finland har studenter som har fått studiestøtte fra Finland i løpet av de fire siste månedene før perioden med foreldrepermisjon, rett til foreldre-

dagpenger. Dersom studiestøtten er blitt betalt ut fra et annet land enn Finland, brukes ikke studiestøtten som grunnlag for dagpenger. I Finland kan en person også få bostedsbaserte foreldrepenger på minimumsnivå dersom han eller hun ikke har noen inntekt.

Foreldrepengene i Sverige er delvis bostedsbasert, delvis arbeidsbasert. Sykepengegrunnlaget (SGI) ligger til grunn for beregningen av flere svenske trygdeytelser, blant annet deler av foreldrepengene. SGI er koplet til en fortløpende inntekt fra yrkesarbeid. I visse situasjoner kan imidlertid en forsikret ha rett til SGI til tross for at personen ikke arbeider. Forelderens SGI beskyttes i perioden da forelderens driver med studier som han eller hun mottar studiestøtte til i henhold til studiestøttslagen (1999:1395) (SGI-skydd).

I alle nordiske land er utgangspunktet at inntekten før fødselen styrer hvilken stønad som gis ved foreldrepermisjon. I Island, Sverige og Finland kan imidlertid også bosted gi rett til foreldrepenger i et visst omfang. Landenes systemer er imidlertid svært ulike når det gjelder rett til eller beregning av stønad for personer som ikke har hatt noen inntekt umiddelbart før fødselen.

Når det dreier seg om kontantytelser ved sykdom, til mor ved svangerskap og fødsel og de tilsvarende ytelser til far, reguleres det i artikkel 21 i forordning 883/2004 at den ansvarlige institusjonen bare skal ta hensyn til inntekter som gjelder de periodene som er gjennomført i henhold til denne lovgivningen. Dette betyr at det ikke er i strid med forordningene å ikke ta hensyn til studiestøtte fra et annet nordisk land når foreldrepengenes størrelse beregnes i Finland.

De svenske og finske reglene er ikke diskriminerende i henhold til artikkel 21 i forordning 883/2004, enda de innebærer at studenter som har fått studiestøtte fra forskjellige nordiske land, behandles ulikt ved beregningen av stønad. For Sveriges del kan man spørre om ikke perioden med utenlandsk studiestøtte bør tas i betraktning i henhold til artikkel 5.a i forordning 883/2004 ved fastsettelsen av personens SGI. En slik anvendelse ville imidlertid innebære at den utenlandske studiestøtteperioden ikke oppfyller vilkåret om at det skal være en støtte som gis i henhold til studiestödslagen.

Forslag til løsning av grensehinderet

En anvendelse av artikkel 5 a i forordning 883/2004 ville innebære at studiestøtte som en person har fått i henhold til et annet lands lovgivning, skal likestilles med studiestøtte fra eget land. Bestemmelsen angir at dersom ytelser fra landets trygdesystem eller andre inntekter har visse rettsvirkninger, skal de relevante bestemmelsene også anvendes på tilsvarende ytelser som er ervervet i henhold til en annen medlemsstats lovgivning eller på inntekter som er ervervet i en annen medlemsstat.

Uføreytelser

B9 De nordiske landene har forskjellige bestemmelser for rett til og beregning av ytelser ved funksjonsnedsettelse²⁰

Den som beveger seg mellom nordiske land og som rammes av sykdom eller uførhet, kan få problemer med å forsørge seg. Grensehinderet består både i at forutsetningene for å innvilges ytelser ved uførhet er forskjellige, og i at ytelsene er utført på forskjellig måte i de nordiske landene. Dette kan imidlertid medføre at en slik person kan få enten lavere eller høyere stønad enn en person som utelukkende har arbeidet i ett land.

Ytelsene ved uførhet²¹ i henhold til forordningene 883/2004 og 1408/71 er følgende:

Danmark	Førtidspensjon	permanent
Finland	Rehabiliteringsstøtte Uførepensjon/sykepensjon	tidsbegrenset permanent
Island	Uførepensjon fra sosialforsikringen Arbeidspensjon fra pensjonsfondsystemet	permanent permanent
Norge	Uførepensjon	permanent
Sverige	Sykestønad (garantistønad eller inntektsrelatert stønad) Aktivitetsstønad (garantistønad eller inntektsrelatert stønad)	permanent tidsbegrenset

Bakgrunn

Alle nordiske land betaler ut ytelser som gir en person inntekt i den tiden han eller hun er arbeidsudyktig på grunn av sykdom eller skade. Ytelser betales både til personer som anses som permanent arbeidsudyktige og til personer som deltar i pleie-, rehabiliterings- og andre tiltak for å gjøre det mulig å komme tilbake i arbeid.

I tillegg til ytelser ved uførhet finnes det også kontantytelser ved sykdom, som f.eks. sykepenger, rehabiliteringspenger og lignende. Disse ytelsene har ulike navn i de forskjellige landene, men hensikten med dem er stort sett den samme. Likeartede sykdomstilstander kan gi rett til kontantytelser ved sykdom i ett land og uføreytelser i et annet. For slike situasjoner finnes det ingen koordineringsbestemmelser.

Sverige (når det gjelder personer som har fylt 30 år), Danmark og Norge betaler ikke ut noen ytelser ved uførhet til personer som anses for å kunne vende tilbake til arbeidslivet ved hjelp av pleie- og rehabiliteringstiltak eller arbeidsmarkedspolitiske tiltak. Derimot kan Finland gjøre det. Der kan en person få sykedagpenger i høyst 300 dager. Hvis arbeidsudyktigheten på grunn av sykdom eller skade fortsetter etter 300 dager, kan Finland innvilge tidsbegrenset rehabiliteringsstøtte eller permanent

²⁰ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Førtidspensjon / sykestønad.

²¹ Ytelser ved uførhet regnes som en av forsikringsgrenene i forordningene, se art. 3.1 c) i forordning 883/2004 og art. 4.1 b) i forordning 1408/71.

uførepensjon. Rehabiliteringsstøtte innvilges dersom personen etter pleie- eller rehabiliteringstiltak kan tenkes å vende tilbake til arbeidslivet. Uførepensjon innvilges dersom rehabilitering ikke anses som formålstjenlig og arbeidsudyktigheten er permanent. Begge disse finiske ytelsene er pensjoner.

Felles for de nordiske landene er at man understreker betydningen av å ikke innvilge en person ytelse ved uførhet inntil videre dersom det er mulighet for at vedkommende kommer tilbake i arbeidslivet. Kjernen i problemet er at de nordiske landene har ulike regler for ytelse ved sykdom og uførhet, noe som medfører at ytelsene klassifiseres ulikt i forhold til forordningene.

Det som kan forårsake problemer i grenseoverskridende situasjoner, er:

1. Koordineringsreglene i EU er ulike for ytelse ved uførhet og for kontantytelse ved sykdom

Når det gjelder ytelse ved uførhet, innvilger hvert nordisk land sin egen del av ytelsen i forhold til hvor lenge personen har vært forsikret i landet og/eller hvor stor inntekt som gir grunnlag for ytelse, hun eller han har hatt. Tanken er at når landenes andeler legges sammen, får personen en ytelse basert på alle årene hun eller han har vært forsikret. Hvert land fatter vedtak om rett til ytelse ut fra sine respektive nasjonale regler.

Når det gjelder kontantytelse ved sykdom, innvilges hele ytelsen fra det landet der personen var forsikret da hun eller han ble arbeidsudyktig. Ytelsens størrelse er ikke avhengig av forsikringsperiodenes lengde. Landene der personen har vært forsikret tidligere, betaler ingenting.

Beskrivelse av problemet ved hjelp av følgende eksempel:

- En 50 år gammel person er forsikret i Finland da hun blir arbeidsudyktig. Tidligere har hun vært forsikret i Sverige i 10 år
- Det første året får personen sykedagpenger fra Finland, og etter det innvilger Finland henne en tidsbegrenset pensjonsytelse, det vil si rehabiliteringsstøtte for tiden da hun pleies eller rehabiliteres. Rehabiliteringsstøttens størrelse avhenger av hvor mange år hun har vært forsikret i Finland, og hvilke inntekter hun har hatt da. De 10 årene i Sverige gir ikke pensjonsrett i Finland
- Sverige mener også at personen er arbeidsudyktig for en viss periode og i prinsippet berettiget til kontantytelse ved sykdom. Men ettersom kontantytelse ved sykdom i henhold til EUs koordineringsregler normalt betales av forsikringslandet, kan ikke Sverige innvilge ytelsen. Sverige kan heller ikke innvilge ytelse ved uførhet for de ti svenske årene, ettersom det i svensk lovgivning ikke finnes tidsbegrensede ytelse ved uførhet for dem som har fylt 30 år
- Den arbeidsudyktige får dermed bare rehabiliteringsstøtten fra Finland, som bare er beregnet på grunnlag av periodene som forsikret i Finland

Dette problemet gjelder primært personer bosatt i Finland som er forsikret i Finland når de blir arbeidsudyktige, og som tidligere har vært forsikret i Sverige, Norge eller Danmark, som ikke har tidsbegrensede uførepensjonsytelser.

2. Ulike vilkår for å innvilge permanent ytelse ved uførhet

Alle land har ulike regler for når en ytelse ved uførhet kan innvilges inntil videre. Hvordan man tar hensyn til sosiale faktorer som alder, tidligere arbeidserfaring, utdanning og arbeidsmarkedspolitiske aspekter, varierer mellom landene. Også her kan konsekvensene være de samme som i punkt 1), det vil si at personen ikke får kompensasjon for sine utførte arbeidsperioder i tidligere arbeidsland. Personen får da lavere stønad enn om han eller hun bare hadde arbeidet i ett land.

Beskrivelse av problemet ved hjelp av følgende eksempel:

- En person som arbeider og bor i Finland, blir arbeidsudyktig på grunn av sykdom og søker om ytelse fra Finland. De finske myndighetene mener at personen er permanent arbeidsudyktig, og at rehabilitering ikke lenger er formålstjenlig. De finske myndighetene innvilger henne derfor permanent uførepensjon som er basert på de finske forsikringsperiodene. En søknad om ytelser formidles til Sverige, der personen har arbeidet i åtte år på 1970–80-tallet
- De svenske myndighetene konstaterer at grunnlagsmaterialet Sverige har fått fra Finland, ikke er tilstrekkelig for at personen skal kunne anses som berettiget til varig ytelse ved uførhet (sjukersättning) i henhold til svenske regler. Søkeren er ikke varig arbeidsudyktig når det gjelder alle typer arbeid som finnes på det allmenne arbeidsmarkedet. Hun bør derfor delta i støttetiltak for å kunne vende tilbake til arbeidslivet, og inntektene hennes bør i denne perio-

den sikres i form av kontantytelser ved sykdom som f.eks. sykepenger og rehabiliteringspenger eller eventuelt i form av attføringsstøtte eller arbeidsløshetsytelse. Ettersom Finland er forsikringsland for kontantytelser, innvilger Sverige ingenting for periodene som er forsikret i Sverige

- De finske myndighetene kan heller ikke innvilge kontantytelser ettersom personen allerede er ansett som varig arbeidsudyktig og har fått innvilget uførepensjon. Finske myndigheter forsøker heller ikke å rehabilitere personen lenger, ettersom det i henhold til undersøkelsene som er gjennomført i Finland, ikke anses for å føre til at vedkommende vender tilbake i arbeid. Sluttresultatet er at personen bare får uførepensjon fra Finland som er beregnet på grunnlag av finske perioder. De åtte årene med forsikring i Sverige gir ingen stønad

Dette problemet kan gjelde hvilke nordiske land som helst dersom det ene landet avslår søknad og det andre innvilger ytelser ved uførhet.

Eksempelet over kan imidlertid ikke anvendes på de svenske ytelsene inntektsrelatert sykestønad og inntektsrelatert aktivitetsstønad. Dette skyldes at stønadene ikke styres av forsikringsperiodene lengde, såkalt type A-lovgivning.

Dersom personen i eksempelet over hadde vært forsikret i Sverige, ville personens inntektsrelaterte stønad blitt beregnet delvis i henhold til nasjonal lovgivning, delvis i henhold til pro rata temporis-prinsippet. Deretter blir de to beløpene sammenlignet, og det høyeste beløpet blir utbetalt. Garantiytelsen (ikke inntektsrelatert) er derimot av type B-lovgivning og avhenger av forsikringsperiodens lengde.

Forslag til løsning av grensehinderet

I forslagene til løsninger som de enkelte nordiske landene har tatt opp og kommentert, har blant annet følgende kommet opp:

Grensehindre i henhold til punkt 1)

Ettersom flere nordiske land har overført sine tidsbegrensede ytelser ved uførhet til kontantytelser, kunne Finland overveie å gjøre rehabiliteringsstøtten til en kontantytelse. Den andre muligheten er at rehabiliteringsstøtten forblir en pensjon, men en pensjon som innvilges til sitt teoretiske beløp dersom det andre landet ikke har en tidsbegrenset ytelse ved uførhet og ikke innvilger en varig ytelse. (Ettersom det finnes grensehinderproblemer også med sykepengene og selve rehabiliteringen, kan dette føre til nye grensehindre, men koordineringsreglene ville i det minste være like.)

Grensehindre i henhold til punkt 2)

Når det gjelder situasjoner der landet der personen er bosatt og forsikret, innvilger en varig ytelse ved uførhet, og det andre landet anser at en varig ytelse ved uførhet ikke kan innvilges, finnes primært følgende muligheter:

1. Forsikringslandets vedtak gjelder også i det andre landet
2. Forsikringslandet innvilger sin ytelse til dets teoretiske beløp
3. Det andre landet regner ut en fiktiv egen ytelse, og forsikringslandet betaler den sammen med den egne ytelsen
4. Landene harmoniserer sine regler for når en varig ytelse ved uførhet kan innvilges

Alle de fire forslagene til løsning som er beskrevet over, krever endringer i nasjonal lovgivning og forutsetter politisk debatt om hensikten med og konsekvensene av slike endringer. Når det gjelder finansieringen av ytelsessystemene, kan de foreslåtte alternativene innebære en ubalanse i kostnadsfordelingen dersom det landet som innvilger ytelsen ved uførhet, skulle være nødt til å betale ytelsen også på grunnlag av en periode der en person har vært forsikret i det andre landet.

Først og fremst dreier det seg imidlertid om at EU-forordningene 883/2004 og 1408/71 ikke tar tilstrekkelig hensyn til det faktum at de nasjonale vilkårene for å få tidsbegrenset eller varlig ytelse ved arbeidsudyktighet, er ulike i de ulike landene. For å kunne løse grensehinderet burde spørsmålene derfor tas opp til diskusjon på EU-nivå.

Rehabiliteringssamarbeid

Samarbeid ved rehabilitering når ett nordisk land har ansvar for rehabiliteringstiltakene og et annet land helt eller delvis står for pensjonen/kontantytelsen, er et aktuelt spørsmål som er oppe i den nordiske sosialforsikringsgruppen. Bilaterale avtaler om rehabilitering mellom nordiske land planlegges i den kommende nordiske konvensjonen om trygd. Rehabiliteringssamarbeidet kan imidlertid ikke løse problemer som har sin grunn i at lovgivningen og systemene i landene er ulike, og at en ytelse i penger betales ut eller ikke betales ut.

Dersom Finland på Sveriges anmodning skulle henvise personen i ovenstående eksempel 2) til en ny utredning av rehabiliteringsmulighetene, ville Sverige likevel ikke kunne betale verken ytelse ved uførhet eller kontantytelse ved syk-

dom for den perioden undersøkelsen og eventuelle rehabiliteringstiltak pågår i Finland. Personen ville fortsatt være uten stønad for de åtte svenske årene.

Dersom rehabiliteringstiltakene ikke skulle føre til at personen kommer tilbake i arbeid, er det mulig at Sverige kunne anse at personen er berettiget til sykestønad (uførepensjon) for de åtte årene i Sverige. Men det er også svært mulig at Sverige ikke gjør det, og anser at det primært er et arbeidsmarkedsspørsmål at personen er uten arbeid. Alder, tidligere arbeidserfaring og utdanning kan ikke tas i betraktning i Sverige når man innvilger sykestønad, men disse omstendighetene tas i betraktning i Finland.

B10 Beregning av ytelser ved funksjonsnedsettelse etter arbeid i flere nordiske land²²

En person bor i ett nordisk land og arbeider flere år i et annet nordisk land. Personen er således forsikret i arbeidslandet. Skulle personen senere gå over til å arbeide i bostedslandet, blir vedkommende i stedet forsikret der. Dersom han eller hun kort etter at arbeidet ble påbegynt i bostedslandet, blir arbeidsudyktig på grunn av sykdom og får innvilget ytelse ved uførhet i bostedslandet, kan stønaden bli betydelige lavere sammenlignet med en person som ikke også har arbeidet i et annet land.

Bakgrunn

Reglene om rett til ytelser ved uførhet er ikke harmonisert i EU. Hver medlemsstat bestemmer selv forutsetningene for retten til ytelser innenfor rammen av sine respektive rettsordninger. Det

grunnleggende EU-rettslige prinsippet om ikke-diskriminering må imidlertid tas i betraktning. Ved beregning av en ytelse ved uførhet gjelder EUs koordineringsbestemmelser.

En person som har arbeidet i flere land, og som har en kort forsikringsperiode i landet der vedkommende blir arbeidsudyktig, kan få lavere eller høyere ytelse enn en person som ikke har benyttet sin rett til fri bevegelighet. Også dersom personen har arbeidet i ett og samme land, kan imidlertid stønaden ved uførhet bli lav dersom vedkommende bare har arbeidet en kortere periode før han eller hun blir arbeidsudyktig.

Svensk inntektsrelatert sykestønad respektive inntektsrelatert aktivitetsstønad er uavhengig av forsikringsperiodenes lengde (type A-lovgivning). Flere andre nordiske lands tilsvarende lovgivninger er basert på tidligere forsikringsperioders lengde (type B-lovgivning). Når en person har vært omfattet av både type A- og type B-lovgivning, skal bestemmelsene i kap. 5 i forordning 883/2004 respektive kap. 3 i forordning 1408/71 anvendes. Ytelsen skal beregnes til det høyeste beløpet ved en sammenligning mellom stønad beregnet i henhold til nasjonal lovgivning og en pro rata-beregnet stønad. En pro rata-beregning skal imidlertid ikke gjennomføres i tilfellene som angis i bilag VIII i forordning 883/2004.

De nordiske landenes regler om ytelser ved uførhet er relativt ulike innbyrdes, noe som kan få store konsekvenser for dem som har vært omfattet av to nordiske lands trygdesystem.

²² Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Beregning av sykestønad etter arbeid i et annet EU/EØS-land.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertergruppen mener at dette er et europeisk grensehinder som krever en europeisk løsning. En alternativ måte å løse spørsmålet på ville være endringer i de nasjonale lovgivningene. Dette ville kreve omfattende lovendringer og en koordinering på nordisk nivå i lovgivningsprosessen for å unngå at det oppstår nye grensehindre.

De nordiske landene kan imidlertid hver for seg, eller i fellesskap, utarbeide informasjon om sin anvendelse av reglene for å forsikre seg om at EUs koor-

dineringsregler anvendes korrekt og til den forsikredes beste. Det er viktig at informasjon om ulikhetene i de forskjellige nordiske landenes systemer blir spredt²³, for eksempel via Nordisk sosialforsikringsportal²⁴. Dette krever at portalen blir videreutviklet.

På Europakommisjonens hjemmeside, Generaldirektoratet for sysselsetting, sosialpolitikk og inkludering²⁵, finnes det også landsspesifikk sosialforsikringsinformasjon (også for EFTA-landene). I denne informasjonen beskrives også EU-reglene oversiktlig.

Problemer som ikke involverer grensehindre

B11 Kompletterende støtte til personer med pensjon fra Island²⁶

Ytterligere støtte som islandske pensjonister kan få for å takle utgifter på grunn av sykdom eller funksjonshemning, eller på grunn av at pensjonistens sammenlagte inntekt ligger under et visst nivå, eksporteres ikke. Pensjonister som flytter til andre nordiske land, har klaget over at de ikke kan få disse ytelsene og støtten utbetalt fra Island i tillegg til sin sosiale pensjon og arbeidspensjon.

Bakgrunn

Den islandske sosiale pensjonen inntjenes på basis av boperioder og betales som et sjablongbeløp. Dette sjablongbeløpet reguleres (senkes) avhengig av pensjonistens øvrige inntekter for samme periode, for eksempel arbeidsmarkeds pensjon, arbeidsinntekt eller kapitalinntekt. Hele den sosiale pensjonen som pensjonisten har rett til ifølge denne inntektsreguleringen, eksporteres til andre land dersom det finnes en bilateral eller multilateral avtale med landet når det gjelder sosialforsikring, for eksempel Nordisk konvensjon om trygd og de europeiske koordineringsreglene. Arbeidspensjonen fra de obligatoriske pensjonsfondene eksporteres også.

²³ I Danmark er det Social- og Integrationsministeriet som har ansvar for informasjon, i Island Trygginga-stofnun, i Finland FPA og Pensionsskyddsentralen, i Norge Arbeids- og velferdsforvaltningen og i Sverige Försäkringskassan.

²⁴ Se www.nordsoc.org

²⁵ Se <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=858>

²⁶ Inngangen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Førtidspensjonerte mister ytelse ved flytting fra Island.

En islandsk pensjonist som har særskilte utgifter på grunn av sykdom eller funksjonshemming og har inntekter under et visst nivå, kan søke om ytterligere støtte / kompletterende hjelp, som er behovsprøvd, for disse utgiftene. Det kan også innvilges ytterligere støtte til pensjonister med en sammenlagt inntekt (sosial pensjon, arbeidsmarkedspensjon, arbeidsinntekt, kapitalinntekt medregnet) under det nivået som ministeriet har satt som minimum for forsørgelse, og som ikke kan forsørge seg selv uten denne ytterligere hjelpen. Disse ytelsene, som har de sosiale forholdene og levekårene i Island som utgangspunkt, betraktes som særskilt sosialhjelp som ikke omfattes av koordineringsreglene innenfor rammen av EØS-avtalen eller Nordisk konvensjon om trygd, og eksporteres ikke.

Ekspertgruppen konstaterer at situasjonen avpeiler at pensjonssystemene ikke tilsvarer hverandre i landene, og at landene har ulike lover og regler. Pensjonister som ikke kan forsørge seg selv i sitt bostedsland med sine sammenlagte inntekter, medregnet pensjon fra bostedslandet og andre land der den aktuelle personen har tjent opp rettigheter, skal henvende seg til sosialmyndighetene i bostedslandet.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen anser ikke vilkårene for rett til den islandske ytelsen som et grensehinder.

Arbeidsløshetsytelser

B12 Krav om å være omfattet av forskjellige lands arbeidsløshetsforsikring uten avbrudd for ikke å risikere lavere arbeidsløshetsytelse²⁷

Den som er bosatt i ett land og tar arbeid i et annet land, og som ikke blir medlem i en arbeidsløshetskasse fra første arbeidsdag, kan ved arbeidsløshet få lavere arbeidsløshetsytelse på grunn av brudd i forsikringsperioden.

Bakgrunn

Sverige har en arbeidsløshetsforsikring som består av to deler. Den allmenne delen, grunnforsikringen, omfatter alle arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende. Den frivillige delen, inntektsbortfallsforsikringen, omfatter den som har vært medlem i en arbeidsløshetskasse i minst tolv måneder. For å få rett til den inntektsrelaterte arbeidsløshetsforsikringen kreves det i henhold til svensk praksis blant annet tolv måneders sammenhengende medlemskap i en svensk arbeidsløshetskasse eller tilsvarende forsikret tid fra arbeid i et annet nordisk land.

For Sveriges del gjelder grensehindre personer som omfattes av inntektsbortfallsforsikringen, og som begynner å arbeide i et annet land uten å bli arbeidsløshetsforsikret i det andre landet. For

å bli arbeidsløshetsforsikret i Danmark, som til forskjell fra Sverige har en utelukkende frivillig arbeidsløshetsforsikring, må en person som begynner å arbeide i Danmark, søke om medlemskap i en dansk arbeidsløshetskasse. Dersom personen ikke umiddelbart ble medlem i en dansk arbeidsløshetskasse etter at han eller hun forlot den svenske arbeidsløshetskassen, risikerer personen ved etterfølgende prøving i Sverige å bare innvilges stønad fra grunnforsikringen på grunn av brudd i forsikringsperioden.

I tilfellene der den såkalte femårsregelen i Nordisk konvensjon om trygd kommer til anvendelse, kan en person innvilges gjeninntredelse i et nordisk lands arbeidsløshetsforsikring under forutsetning av at det søkes innen åtte uker etter at personen forlot et annet nordisk lands arbeidsløshetsforsikring. Risikoen for hull ved gjeninntredelse i den svenske arbeidsløshetsforsikringen reduseres dermed i saker der den nordiske konvensjonen kommer til anvendelse. Den nordiske konvensjonen kan imidlertid ikke påvirke uforsikrede perioder i begynnelsen av den danske ansettelsen.

Nåværende rettspraksis i Sverige innebærer at den som beholder sitt medlemskap i en svensk arbeidsløshetskasse, uten å omfattes av arbeidsløshetsforsikringen i arbeidslandet, kan få rett til inntektsrelatert arbeidsløshetsforsikring ved arbeidsløshetskassens etterfølgende prøving i Sverige. Dette strider mot

²⁷ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Bytte av A-kassetilhørighet første arbeidsdag for ikke å risikere å havne utenfor systemet.

prinsippet i forordning 883/2004 om at en person bare kan omfattes av ett lands lovgivning, som hovedregel av lovgivningen i landet der han eller hun arbeider.

I Danmark aksepteres, ut over åtteukersregelen i den nordiske konvensjonen, avbrudd på opptil åtte uker i løpet av tolv måneder i forsikringsperiodene fra det andre nordiske landet. Det kan for eksempel være avbrudd i forbindelse med overgang fra en arbeidsløshetskasse til en annen. Når en person søker om dansk arbeidsløshetsytelse, aksepteres avbrudd på til sammen to ganger åtte uker ved medregning av forsikringsperioder fra et annet nordisk land.

I Finland skal en person som kommer fra et EU/EØS-land og blir medlem i arbeidsløshetskassen i Finland, slutte seg til kassen innen en måned etter at arbeidsløshetsforsikringen i EU/EØS-landets system for inntektsbeskyttelse ved arbeidsløshet opphører. Mellom to nordiske land er overgangsperioden åtte uker. Dette betyr at en person, når den nordiske konvensjonen kommer til anvendelse, kan ha åtte ukers avbrudd i sin forsikringsperiode (kassemedlemskap) uten at det påvirker hans eller hennes forsikring og rett til ytelser.

I Norge er ikke dette grensehinderet relevant fordi den som arbeider eller er bosatt i Norge, automatisk blir medlem av folketrygden og dermed omfattes av den norske arbeidsløshetsforsikringen fra første arbeidsdag.

I Island må den arbeidsløse ha arbeidet heltid i løpet av de siste tolv månedene før arbeidsløsheten begynner, for å ha rett til full arbeidsløshetsytelse. Om vedkommende ikke har arbeidet heltid i løpet av de siste tolv månedene, men li-

kevel oppfyller minimumskravet om tre måneders ansettelse, får han eller hun reduserte arbeidsløshetsytelser.

Forslag til løsning av grensehinderet

For å løse grensehinderet mener ekspertgruppen at det trengs en tydeliggjøring i lovgivningen av om det kreves tolv måneders sammenhengende medlemskap i en arbeidsløshetskasse for å få rett til stønad fra inntektsbortfallsforsikringen i Sverige. En eventuell klargjøring kunne medføre at en periode skal betraktes som ubrutt selv om en viss del av den de facto er uforsikret. Den danske arbeidsløshetsforsikringens såkalte åtteukersregel kan være veiledende her.

B13 En grensearbeider som blir arbeidsløs i en sykdomsperiode, får ikke arbeidsløshetsytelse når han eller hun får tilbake en del av arbeidsevnen²⁸

En grensearbeider som har mistet arbeidsevne på grunn av sykdom, blir arbeidsløs. Dersom personen senere får tilbake en del av arbeidsevnen, får han eller hun ikke arbeidsløshetsytelser for den delen han eller hun har arbeidsevne. Dette gjelder alle land.

Bakgrunn

Hovedprinsippet i henhold til artikkel 13.1 i forordning 1408/71 og artikkel 11.1 i forordning 883/2004 er at en person bare skal omfattes av trygdesystemet i ett land om gangen. En person som

²⁸ Overskriften og ingressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Grensependler som blir arbeidsløs i sykdomsperiode, får ikke stønad ved delvis friskmelding.

får kontantytelse ved sykdom fra arbeidslandet, kan dermed ikke samtidig få arbeidsløshetsytelse fra sitt bostedsland for den delen hun eller han kan arbeide. Situasjonen kan inntreffe i alle nordiske land.

Ekspertgruppen har i dette grensehinderet gått ut fra definisjonen av grensearbeider i forordningene 1408/71 og 883/2004. I henhold til forordningene defineres en grensearbeider som en person som arbeider i ett land og bor i et annet, og som regel vender tilbake til bostedslandet daglig eller i det minste en gang i uken (se artikkel 1 b i forordning 1408/71 og artikkel 1 f i forordning 883/2004). Tilsvarende situasjon kan også oppstå for personer som ikke defineres som grensearbeidere, men som likevel bor i ett land og arbeider i et annet (såkalte uekte grensearbeidere). Gruppen har ikke levert noe løsningsforslag for disse personene.

Så lenge personen arbeider i et annet land enn bostedslandet, omfattes personen ikke av lovgivningen i bostedslandet, men av lovgivningen i arbeidslandet. Når en grensearbeider blir helt arbeidsløs, kommer imidlertid bostedslandets lovgivning til anvendelse. Også personer som bor i ett land og arbeider i et annet uten å være grensearbeidere, kan ved full arbeidsløshet velge å søke ytelser i henhold til bostedslandets lovgivning. En person som bor i ett land og blir delvis eller periodevis arbeidsløs fra arbeid i et annet land, er imidlertid i henhold til art. 65.1 i forordning 883/2004, og tilsvarende artikkel 71.1 a i forordning 1408/71, henvist til å søke arbeidsløshetsytelser i sitt arbeidsland.

En person som blir sykemeldt fra en ansettelse og får kontantytelse ved syk-

dom, betraktes i henhold til EU-domstolens praksis etter forordning 1408/71 fremdeles som ansatt, og skal fortsatt omfattes av arbeidslandets lovgivning. Dette prinsippet er tatt inn i forordning 883/2004. I henhold til artikkel 11.2 i forordning 883/2004 skal personen ved sin kontantytelse ved sykdom fortsatt anses for å utføre arbeidet som ligger til grunn for kontantytelsene.

Dersom personen får tilbake en del av arbeidsevnen, anses personen ikke som helt arbeidsløs, men delvis arbeidsløs. En grensearbeider som blir delvis eller periodevis arbeidsløs, omfattes derfor av lovgivningen i landet der han eller hun fremdeles skal betraktes som ansatt. Han eller hun skal derfor stille seg til arbeidsformidlingens rådighet og prøves for rett til ytelser der. En grensearbeider anses da for å være omfattet av arbeidslandets lovgivning så lenge ansettelsesforholdet består eller vedkommende får kontantytelse ved sykdom på grunnlag av dette ansettelsesforholdet. Arbeidslandet skal da også betale ut arbeidsløshetsytelse dersom personen får tilbake en del av arbeidsevnen.

Ekspertgruppen er enig om at grensearbeideren i det beskrevne tilfellet skal søke om arbeidsløshetsytelse i arbeidslandet, der han eller hun får kontantytelser ved sykdom på grunnlag av sitt arbeid, dersom det er mulig i henhold til arbeidslandets lovgivning. Bostedslandets nasjonale regler kommer ikke til anvendelse.

Arbeidslandet bør imidlertid ikke kunne stille krav om at man er bosatt i landet for utbetaling av arbeidsløshetsytelser.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppens vurdering er at grensehinderet oppstår ved en uriktig anvendelse av regelverket. På grunn av dette bør relevante institusjoner²⁹ se på sin tolkning av regelverket og informasjonen som formidles til allmennheten.

B14 Rett til arbeidsløshetsytelse etter periode med for eksempel arbeidsavklaringspenger fra Norge³⁰

Når en person som har arbeidet i et annet land, søker om arbeidsløshetsytelse i bostedslandet, trenger institusjonen som skal prøve retten til arbeidsløshetsytelse, en attest som bekrefter utførte arbeids- og trygdeperioder i det tidligere arbeidslandet. Landene har forskjellige regler for hvilke perioder som skal attesteres og tas i betraktning.

Bakgrunn

Arbeids- og trygdeperioder fra et annet nordisk land kan under visse forutsetninger godskrives ved søknad om arbeidsløshetsytelse i en annen medlemsstat i henhold til EUs koordineringsregler om trygd. Når forordningene 1408/71 og 574/72 anvendes, attesteres periodene i attest E 301, og når forordningene 883/2004 og 987/2009 anvendes, attesteres periodene i PD U1 (portabelt dokument) eller tilsvarende SED (strukturert elektronisk dokument).

Landene har ulike regler for hvil-

ke perioder som skal likestilles, og som dermed i henhold til landets praksis skal attesteres på attest E 301/PD U1/SED U002/SED U017. For eksempel oppgir ikke Norge perioder med arbeidsavklaringspenger i attest E 301, ettersom perioden i henhold til norske nasjonale regler ikke er en periode som gir rett til arbeidsløshetsytelser i Norge. I henhold til danske nasjonale regler kan man bare fylle inn danske forsikringsperioder på attest E301/PD U1 når personen har vært medlem i en dansk arbeidsløshetskasse. Perioder som av denne eller andre grunner ikke kan angis på relevant attest eller SED, innebærer et avbrudd i forsikringsperioden som kan påvirke retten til arbeidsløshetsytelse. Dette kan inntreffe i flere land.

Begrepet forsikringsperiode defineres i artikkel 1 r i forordning 1408/71 og artikkel 1 t i forordning 883/2004. Klassifiseringen av en periode avgjøres i henhold til den lovgivning som kom til anvendelse da perioden ble fullført eller anses for å være fullført, og alle andre perioder som behandles som slike når de i henhold til denne lovgivningen anses som likestilte perioder.

Grensehinderet handler også om den ansvarlige institusjonens plikt til å utrede retten til arbeidsløshetsytelse.

En del av landene har regler om at visse perioder kan hoppes over, det vil si at man ser bort fra perioder med en bestemt type aktivitet når referanseperioden for vurderingen av retten til arbeidsløshetsytelser skal fastsettes. Da må man få opplysninger om disse periodene på annen måte, dersom opplysningene ikke framgår av attest E 301, PD U1

²⁹ I Danmark er det Beskæftigelsesministeriet som har ansvaret for området, og i Island har Arbejdsløshedsdirektoratet og Sygesikringen ansvar for anvendelsen. I Finland er det FPA og arbeidsløshetskassene som har ansvar for området, i Norge Arbeids- og velferdsetaten, og i Sverige anvendes reglene om retten til arbeidsløshetsytelse av arbeidsløshetskassene og retten til kontantytelse ved sykdom (sykepenger) av Försäkringskassan.

³⁰ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). De norske attføringspengene ble i 2010 erstattet med ytelsen "arbeidsavklaringspenger". Overskrift på bruttolisten: A-kasse etter attføringspenger fra Norge.

eller tilsvarende SED. Man kan da være avhengig av at de andre landene bistår med å bekrefte/dokumentere de aktuelle periodene.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen konstaterer at det i henhold til EU-reglene er den utstedende institusjonen som avgjør periodens klassifisering i henhold til egen lovgivning. Ekspertgruppen understreker at grensehinderet kan løses ved at den institusjonen som prøver retten til arbeidsløshetsytelse, utreder saksforholdet og fatter vedtak i henhold til aktuelle bestemmelser.

Institusjonene bør også ta i betraktning artiklene 5 og 6 i forordning 883/2004 samt Den administrative kommisjonens vedtak nr. H6 av 16. desember 2010 om sammenlegging av perioder. Dersom en sykdomsperiode kan hoppes over i landet som prøver retten til arbeidsløshetsytelse, innebærer en anvendelse av artikkel 5 at en slik periode som har inntruffet i et annet land, skal betraktes som om den hadde oppstått i det førstnevnte landet.

De nordiske landene kunne også ta opp spørsmålet innenfor rammen for gjennomgangen på EU-nivå av forordningens kapittel om arbeidsløshetsytelser som gjennomføres i 2012. Ved kommende revidering kan landene også samarbeide for at relevante SED gjennomgås.

En mulighet som kunne forenkle anvendelsen av koordineringsbestemmelsene, er å utarbeide et felles nordisk informasjonsmateriale om landenes nasjonale regler om arbeidsløshetsytelser, for eksempel via Nordisk sosial-

forsikringsportal.³¹ Dette krever videreutvikling av portalen.

På Europakommisjonens hjemmeside, Generaldirektoratet for sysselsetting, sosialpolitikk og inkludering,³² finnes det også landsspesifikk sosialforsikringsinformasjon (også for EFTA-landene). I denne informasjonen beskrives også EU-reglene oversiktlig.

B15 Reglene vedrørende arbeidsløshetsforsikring for timeansatte grensearbeidere er kompliserte

Den som er timeansatt i ett nordisk land og bor i et annet nordisk land, har problemer med å få korrekt informasjon om hvordan og hvor han eller hun skal være arbeidsløshetsforsikret. Informasjonen varierer avhengig av hvilket land og hvilken institusjon som svarer.

Bakgrunn og eksempler

Grensehinderet handler om to situasjoner:

- En person som er bosatt i ett land og arbeider i et annet, blir arbeidsløs. Avhengig av om han eller hun anses som helt arbeidsløs eller delvis/periodevis arbeidsløs, skal han eller hun enten søke arbeidsløshetsytelse i bostedslandet eller i arbeidslandet. Dersom to land er uenige, kan dette føre til problemer med å få ytelse fra noen av landene
- En person som er bosatt i et land og er helt arbeidsløs der, får flere, kortere heltidsansettelser etter hverandre i et annet land. Den rådende uklare retts situasjonen i Sverige, samt et system som ikke er tilpasset denne typen be-

³¹ Se www.nordsoc.org

³² Se <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=858>

vegelighet på arbeidsmarkedet, gjør dels at personen kan få motstridende informasjon om hva som gjelder, dels at saken er vanskelig å behandle hos arbeidsløshetskassene

Dersom en person er bosatt i ett land og har mange korte timeansettelser etter hverandre i et annet land og er arbeidsløs mellom dem, skal personen gå inn i og ut av de ulike trygdesystemene i ulike land. Det er vanskelig å gi enhetlig og korrekt informasjon til arbeidssøkere om reglene som gjelder. Grensehinderet kan oppstå mellom alle land, men oftest mellom Sverige og Danmark, som har ulike regler om medlemskap i arbeidsløshetskasser.

I henhold til svensk rettspraksis kan en person beholde sitt medlemskap i en svensk arbeidsløshetskasse ved arbeid i et annet land. Det innebærer at personen kan få rett til inntektsrelatert arbeidsløshetsforsikring i Sverige til tross for at han eller hun ikke har vært omfattet av arbeidslandets arbeidsløshetsforsikring mens han eller hun har arbeidet i et annet nordisk land. Dette strider mot prinsippet i forordning 883/2004 om at en person bare kan omfattes av ett lands lovgivning, som hovedregel av lovgivningen i landet der han eller hun arbeider. Denne uklarheten medfører at det er vanskelig å gi korrekt og tydelig informasjon til enkeltindivider.

Det er dessuten en risiko for at to land gjør ulike vurderinger av om den enkelte skal anses for å være helt eller delvis/periodevis arbeidsløs.

En person som blir ansatt på deltid i Finland etter at arbeidstiden er blitt forkortet, får redusert arbeidsløshetsytelse ("jämkad arbetslöshetsdagpenning").

Grensehinderet dreier seg ikke om samtidig arbeid i to land, og heller ikke om tilfeller av arbeidsløshetsytelse (eller annen kontantytelse) i ett land samtidig med deltidsarbeid i et annet. Se i stedet grensehinder B1 respektive B6 for en redegjørelse om disse problemene.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen konstaterer at de administrative problemene i denne typen saker når det gjelder overgang mellom ulike lands arbeidsløshetsforsikringssystemer, er vanskelige å løse i praksis. Grensehinderet kan komme til å bli løst gjennom forslagene til endringer som Europakommisjonen vil legge fram for Den europeiske unions råd og Europaparlamentet i 2012. Spørsmålet kan også påvirkes av gjennomgangen av arbeidsløshetskapsbegrepet i forordningen som skal gjennomføres.

En annen mulig løsning er å gjøre endringer i den svenske lovgivningen.

Ekspertgruppen mener videre at definisjonene av delvis/periodevis arbeidsløs kontra helt arbeidsløs når det gjelder ansatte i bemanningsforetak samt korttidsansatte for øvrig, bør diskuteres innenfor Norden. Et enhetlig syn i Norden når det gjelder disse definisjonene, ville gjort det enklere å behandle slike saker.

B16 Aldersgrense for opptak i en svensk arbeidsløshetskasse³³

I Sverige kan en person ikke bli medlem i en svensk arbeidsløshetskasse etter at han eller hun har fylt 64 år. Dette kan skape problemer for den som har arbeidet i et annet land og blir arbeidsløs. Den som har fylt 64 år, kan derfor ikke få arbeidsløshetsytelse etter inntektsbortfallsforsikringen i Sverige.

Bakgrunn

En person bor og arbeider i Sverige. Personen har vært medlem i en svensk arbeidsløshetskasse i seks måneder da han eller hun blir tilbudt en stilling i Norge. Personen blir boende i Sverige og begynner å arbeide i Norge. Samtidig avslutter han eller hun sitt medlemskap i den svenske arbeidsløshetskassen. Etter seks måneder blir han eller hun helt arbeidsløs, og er da 64 år gammel. Personen søker om arbeidsløshetsytelse i Sverige og medlemskap i en svensk arbeidsløshetskasse, men innvilges ikke medlemskap i arbeidsløshetskassen på grunn av at han eller hun har fylt 64 år. Personen kan dermed ikke medregne fullførte forsikringsperioder for rett til arbeidsløshetsytelse etter den svenske inntektsbortfallsforsikringen (seks måneders medlemskap i Sverige og seks måneders forsikret tid i Norge = 12 måneder). Personen innvilges bare arbeidsløshetsytelse fra den svenske grunnforsikringen.

Dersom en grensearbeider blir helt arbeidsløs etter arbeid i et annet land, innebærer det i overensstemmelse med de særskilte bestemmelsene i artikkel 71 i forordning 1408/71 (tilsvares av

artikkel 65 i forordning 883/2004) at grensearbeideren skal få arbeidsløshetsytelse i bostedslandet.

I tillegg til at landene har ulike øvre aldersgrenser for rett til arbeidsløshetsytelser, har de også ulike pensjonsalder. Det kan da oppstå tilfeller der en person er for gammel til å få arbeidsløshetsytelse i bostedslandet. Personer som har oppnådd den øvre aldersgrensen for arbeidsløshetsytelser, kan få alderspensjon.

I henhold til artikkel 13.2 a i forordning 1408/71 (artikkel 11.3 i forordning 883/2004) skal den som bor i Sverige og arbeider i Norge, omfattes av norsk lovgivning. Denne regelen fører til at grensearbeidere bør gå ut av den svenske a-kassen i perioder hvor de arbeider i Norge.

I henhold til artikkel 71.1 a ii i forordning 1408/71 (artikkel 65.2 i forordning 883/2004) skal en grensearbeider som er helt arbeidsløs, få ytelse i henhold til lovgivningen i medlemsstaten der personen er bosatt som om vedkommende hadde vært omfattet av denne lovgivningen under sitt siste arbeidsforhold. Det innebærer at det er svensk lovgivning som skal gjelde ved vurdering av retten til arbeidsløshetsytelse for en grensearbeider som bor i Sverige og som er blitt helt arbeidsløs fra sitt arbeid i Norge.

Arbeidsløshetsytelse etter den svenske frivillige inntektsbortfallsforsikringen gis til den som har vært medlem i en arbeidsløshetskasse i minst tolv måneder, under forutsetning av at medlemmet etter den siste innmeldingen i kassen har oppfylt arbeidsvilkåret, se § 7 og § 12 i loven (1997:238) om arbeidsløshetsforsikring (ALF). Ved prøving av medlemsvilkåret godskrives forsikringsperioder som er fullført i et annet nordisk land med støtte av artikkel 67 i

³³ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Ulike pensjonsalder/Rett til å bli medlem i en a-kasse etter at man har fylt 64 år.

forordning 1408/71 (tilsvares av artikkel 61 i forordning 883/2004).

I den svenske arbeidsløshetsforsikringen finnes det en regel om at den som har fylt 64 år, ikke får bli medlem i en arbeidsløshetskasse. Dette kan være et grensehinder for en person som har arbeidet i et annet land.

Forslag til løsning av grensehinderet

For å løse grensehinderet mener ekspertgruppen at det kreves en lovendring i svensk nasjonal rett. Dette har også den svenske Parlamentariska socialförsäkringsutredningen foreslått i sin delbetenkning I gränslandet – Social trygghet vid gränsarbete (SOU 2011:74).

Danmark har i kunngjøringen om arbeidsløshetsforsikringen, om å arbeide blant annet i EØS og i utlandet for øvrig, med tilhørende veiledning, presisert at dersom man blir med i en arbeidsløshetskasse som helt arbeidsløs grensearbeider, betraktes dette som en overflytting.

Ekspertgruppen konstaterer at de nordiske landene har ulike aldersgrenser for når en person kan begynne å ta ut sin alderspensjon. Landene har også ulike øvre aldersgrenser for utbetaling av arbeidsløshetsytelser. Ekspertgruppen anser ikke at dette i seg selv utgjør et grensehinder.

B17 Ytterligere krav om utført arbeid for å kunne sammenlegge arbeids- og trygdeperioder fra et annet land ved søknad om arbeidsløshetsytelse

For at man skal kunne legge sammen arbeids- og trygdeperioder fra et annet nordisk land, har flere av landene tilleggskrav om at man må ha arbeidet en viss tid i landet.

Bakgrunn

En forutsetning for å kunne legge sammen arbeids- og trygdeperioder i henhold til artikkel 67.2 i forordning 1408/71 og artikkel 61.2 i forordning 883/2004, er at en person har hatt sitt siste arbeidsforhold i det landet der han eller hun søker om arbeidsløshetsytelse. Det finnes unntak fra kravet om utført arbeid for grensearbeidere og uekte grensearbeidere samt når den såkalte femårsregelen i artikkel 12 i Nordisk konvensjon om trygd kommer til anvendelse.

For at man skal kunne legge sammen arbeids- og trygdeperioder fra andre EØS-land, har Danmark, Finland og Island ytterligere krav om at man må ha arbeidet en viss tid i landet ved søknad om arbeidsløshetsytelse. I Danmark stilles det krav om at man har søkt om å bli med i en dansk arbeidsløshetskasse senest åtte uker etter at man ikke lenger er omfattet av det andre landets arbeidsløshetsforsikring. Det kreves dessuten at man har arbeidet i Danmark 296 timer i løpet av en periode på 12 uker / 3 måneder (148 timer for deltidsforsikrede). I Island er kravet at søkeren har arbeidet i Island i minst fire uker før søk-

naden, og i Finland er kravet at søkeren har arbeidet i Finland i minst fire uker umiddelbart før arbeidsløsheten.

Sverige har ikke noe ytterligere arbeidskrav. Det innebærer at en person som blir arbeidsløs i Sverige, kan legge sammen arbeids- og trygdeperioder fra andre nordiske land etter å ha utført arbeid i Sverige.

I Norge har det, i tillegg til kravet om minimumsinntekt, vært et vilkår at personer som vil legge sammen arbeids- og trygdeperioder i henhold til artikkel 67 i forordning 1408/71, må ha arbeidet heltid i Norge i minst åtte uker i løpet av en tolvukersperiode før arbeidsløsheten begynte. Arbeidet må videre være påbegynt i løpet av tolv uker etter ankomsten til Norge ("arbeidskravet"). Dette arbeidskravet ble opphevet 12. oktober 2011. Dette innebærer at EØS-borgere som har arbeidet i Norge, kan få legge sammen arbeids- og trygdeperioder fra andre EØS-land dersom de blir arbeidsløse etter å ha arbeidet i Norge en dag.

EFTA Surveillance Authority (ESA) har på eget initiativ vurdert det norske og det islandske arbeidskravet og kommet fram til at kravet om en minste arbeidsperiode før arbeidsløsheten er i strid med artikkel 3 og artikkel 67 i forordning 1408/71. I en grunnlagt uttalelse peker ESA på at et av de grunnleggende prinsippene i EØS-avtalen er likebehandlingsprinsippet. I henhold til artikkel 3 i forordning 1408/71 skal personer som bor på en medlemsstats territorium og omfattes av forordningen, ha de samme rettigheter og plikter som medlemsstatens egne statsborgere. Retten til likebehandling gjelder umiddelbart, det vil si uten krav om opphold av

en viss varighet. ESA sier videre at i henhold til forordningen omfattes en person som innvandrer til et annet EØS-land, av forordningen i det øyeblikket vedkommende er omfattet av trygdesystemet i det aktuelle landet. Dette standpunktet bygger på EU-domstolens avgjørelse i sak C-39/76 Mouthaan.

På bakgrunn av uttalelsen fra ESA er loven om arbeidsløshetsforsikring i Island blitt endret. Endringen innebærer at en person som blir arbeidsløs etter å ha arbeidet i Island og søker om arbeidsløshetsytelser, må ha arbeidet minst en måned i Island i løpet av de siste tolv månedene. Når en person som har arbeidet mindre enn en måned i Island, søker om arbeidsløshetsytelser, skal Arbeidsløshetsdirektoratet vurdere om søkeren anses for å ha arbeidet på det islandske arbeidsmarkedet i den forstand som det siktes til i loven om arbeidsløshetsforsikring. Om søkeren anses for å ha arbeidet på det islandske arbeidsmarkedet umiddelbart før han eller hun ble arbeidsløs, kan arbeidsperioder fra andre EØS-land godskrives.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen mener at det kreves lovendringer i de nasjonale regelverkene for at grensehinderet skal løses. Grensehinderet er ikke aktuelt i Sverige, Norge og Island.

Spørsmålet kan også påvirkes av gjennomgangen av arbeidsløshetskapitlet i forordning 883/2004 som vil bli påbegynt i 2012.

Spørsmål som ikke innebærer grensehindre

B18 Arbeidsløshetsytelse for oppdragstakere i bemanningsforetak (vikarbyråer)

Den som bor i Sverige og tar oppdrag for bemanningsforetak i Danmark, risikerer å ikke få noen arbeidsløshetsytelse for perioder mellom oppdrag for bemanningsforetak i Danmark.³⁴

Bakgrunn

I de nordiske landene finnes det ulike arbeidsrettslige regler og avtaler om ansettelsesformer i bemanningsforetak.

Den som er bosatt i Sverige og tar oppdrag hos et dansk bemanningsforetak, risikerer å ikke få noen arbeidsløshetsytelse i Sverige mellom oppdragene i Danmark.

I henhold til artikkel 65.2 i forordning 883/2004 (artikkel 71 i forordning 1408/71) skal en helt arbeidsløs grensearbeider få ytelser fra sitt bostedsland. I alle nordiske land har man rett til arbeidsløshetsytelse om man blir helt arbeidsløs etter ansettelse hos bemanningsforetak.

Ifølge artikkel 65.1 i forordning 883/2004 (artikkel 71 i forordning 1408/71) skal en delvis eller periodevis arbeidsløs grensearbeider få ytelser fra landet der han eller hun har et arbeid som vedkommende er delvis eller periodevis arbeidsløs fra. De nasjonale reglene når det gjelder retten til arbeidsløshetsytelse, skiller seg fra hverandre ved delvis eller periodevis arbeidsløshet

i forbindelse med ansettelse hos bemanningsforetak. Dessuten er rettssituasjonen for øyeblikket uregulert i Sverige.

Den administrative kommisjonen har i vedtak nr. U3 12. juni 2009 kommentert betydningen av "delvis arbeidsløs" når det gjelder grensearbeidere i henhold til artikkel 65.1 i forordning 883/2004. I vedtaket sies det at vurderingen av om det finnes en tilknytning til arbeid, utelukkende skal gjøres i henhold til den nasjonale lovgivningen i ansettelsesstaten. Videre skal vurderingen baseres på om en avtalemessig tilknytning til ansettelse mellom partene finnes eller mangler helt.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen anser ikke dette for et grensehinder ettersom de arbeidsrettslige reglene og ansettelsesavtalene ser forskjellige ut i landene. Dessuten innebærer lovgivningen at alle skal behandles likt, uansett bostedsland. Problemstillingen berører et annet generelt problem som handler om mangelen på et felles nordisk syn på hva som utgjør delvis eller periodevis arbeidsløshet. Denne problemstillingen behandles i B15 når det gjelder timeansatte grensearbeidere.

³⁴ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A).

Førtidspensjonsytelser

Spørsmål som ikke innebærer grensehindre

B19 Retten til dansk etterlønn ved bosetting utenfor Danmark

Retten til etterlønn fra Danmark er strengt regulert og kan bare oppnås ved at man oppfyller de særskilte vilkår som framgår av de danske reglene, blant annet kravet om 26 ukers arbeid i Danmark før overgang til etterlønn.³⁵

Bakgrunn

I desember 2007 utarbeidet den danske sysselsettingsministeren og den svenske arbeidsmarkedsministeren i fellesskap rapporten "Öresundregionen – två länder, en arbetsmarknad". Av rapporten framgår det at retten til dansk etterlønn er en særskilt dansk bestemmelse som ikke kan betegnes som et grensehinder.

Personer med rett til dansk etterlønn inngår i personkretsen for forordning 883/2004. Det gir disse personene rett til trygdeytelser som for eksempel helse-

tjenester på samme vilkår som andre arbeidstakere. Person med rett til etterlønn omfattes derimot ikke av reglene i forordning 1408/71 og har derfor ikke rett til trygdeytelser hvis de for eksempel er bosatt i Norge. Medlemmer i en dansk arbeidsløshetskasse som er bosatt i Norge, kan få etterlønn i henhold til de danske etterlønnreglene. Når Norge begynner å anvende 883/2004, vil de som får dansk etterlønn mens de bor i Norge, få rett til de øvrige danske trygdeytelsene.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen anser ikke vilkårene for rett til dansk etterlønn som et grensehinder.

³⁵ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A).

Familieytelser

B20 Koordinering av de svenske foreldrepengene³⁶

De svenske foreldrepengene ble tidligere betraktet som en familieytelse og ble dermed koordinert med øvrige lands familieytelser. De andre nordiske landenes tilsvarende ytelser betraktes imidlertid ikke som familieytelser.

Bakgrunn

Alle nordiske land har nå kategorisert sine foreldrepengetytelser som ytelser ved sykdom, til mor ved svangerskap og fødsel og de tilsvarende ytelser til far i kapittel 1 under avdeling III. Tidligere ble de svenske foreldrepengene kategorisert som en familieytelse i henhold til EUs trygdekoordineringsbestemmelser.

Fra og med 1. september 2011 kategoriseres svenske foreldrepenger som ytelse ved sykdom, til mor ved svangerskap og fødsel og de tilsvarende ytelser til far i henhold til lovgivningsfortegnelsen som Sveriges regjering har levert til Europakommisjonen. Fra og med denne datoen behandles foreldrepengene på samme måte i Sverige som tilsvarende ytelser i de andre nordiske landene.

I henhold til forslaget til ny nordisk konvensjon skal imidlertid artikkel 11.1 bli stående. Denne bestemmelsen angir at ved beregning av tilleggsbeløp for familieytelser skal ikke ytelser som kom-

penserer inntektsbortfall ved foreldreskap, tas i betraktning. Grunnen til at bestemmelsen foreslås beholdt, er at de nordiske landene vil sikre at ytelser som foreldreytelser holdes utenfor tilleggsberegningen uansett om det oppstår endringer i framtiden når det gjelder klassifiseringen av foreldreytelser i noe nordisk land i henhold til EU-retten.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen anser grensehinderet som løst fra og med 1. september 2011.

B21 Det særskilte bidraget i det svenske boligbidraget opphører ved utenlandsarbeid

En person som bor i Sverige og får arbeid i et annet nordisk land og dermed omfattes av det landets lovgivning, har ikke lenger rett til de svenske trygdeytelsene som omfattes av EUs koordineringsregler, inklusive det særskilte bidraget i boligbidraget. Det særskilte bidraget kan utgjøre cirka halvparten av boligbidraget til barnefamilier. Personen har ikke alltid rett til tilsvarende ytelse i arbeidslandet. Andre nordiske land har imidlertid andre systemer som kompenserer for en families kostnader for sin bolig, for eksempel gjennom skattesystemet.³⁷

³⁶ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Ulik beregning av tilleggsbeløp.

Bakgrunn

Det svenske boligbidraget til barnefamilier består av tre deler. Én del er et bidrag til kostnader for boligen som er relatert til antallet barn. En annen del utgjøres av et særskilt bidrag for hjemmeværende barn, og en tredje del er et samværsbidrag ("umgängesbidrag") for barn som tidvis bor i husstanden. Størrelsen på det særskilte bidraget og samværsbidraget varierer med antallet barn i familien. Det særskilte svenske bidraget omfattes av EUs trygdekoordineringsregler og betraktes som en familieytelse. Bidraget inngår i det svenske boligbidraget, som er en bostedsbasert ytelse.

I henhold til artikkel 11.1 i forordning 883/2004 skal en person omfattes av bare ett lands lovgivning, og da som hovedregel arbeidslandets lovgivning. En lignende bestemmelse for forordning 1048/71 finnes i dennes art. 13.1. At en person omfattes av en bestemt lovgivning, innebærer at han eller hun er forsikret for trygdeytelser som omfattes av EUs koordineringsregler i henhold til det landets lovgivning. På linje med dette angir nasjonal svensk rett, 4 kap. § 5 socialförsäkringsbalken (SFB), at den som som følge av EUs koordineringsregler omfattes av et annet lands lovgivning, ikke er forsikret i Sverige for ytelser som omfattes av koordineringsreglene. En person som er bosatt i Sverige og begynner å arbeide i et annet nordisk land, har derfor ikke lenger rett til det særskilte bidraget i boligbidraget.

Danmark, Norge, Finland og Island har systemer som muliggjør kompensasjon for boligkostnader på andre måter enn ved familieytelser. Det kan dreie seg om skattefradrag eller andre kompensasjoner for boligkostnader som ikke omfattes av koordineringsreglene.

Dette spørsmålet har to forskjellige aspekter. På den ene siden dreier det seg om at Sverige er det eneste av de nordiske landene som har det særskilte bidraget i boligbidraget med i anvendelsesområdet for forordningene. Det innebærer at bidraget kan eksporteres dersom personen arbeider i Sverige og bor i et annet nordisk land. I de øvrige nordiske landene anses denne typen boligbidrag for å ligge utenfor forordningenes anvendelsesområde, og ytelsen kan derfor ikke eksporteres. På den andre siden handler det om at den svenske forsikringen, når det gjelder ytelser som omfattes av forordningen, ikke kan komme til anvendelse dersom EU-forordninger innebærer at et annet lands lovgivning kommer til anvendelse. I andre nordiske land har man ikke tilsvarende begrensning (se også eksempel i forbindelse med grensehinder B3).

Forslag til løsning av grensehinderet

Dersom det er ønskelig at det svenske særskilte bidraget skal kunne betales ut til tross for at et annet lands lovgivning kommer til anvendelse i henhold til koordineringsreglene, og til tross for at det omfattes av koordineringsreglene, vil en løsning kunne være å fjerne den ovennevnte bestemmelsen i socialförsäkringsbalken for den aktuelle situasjonen, eller at bestemmelsen fjernes helt. Andre nordiske land har imidlertid andre systemer som kompenserer for en families kostnader for sin bolig, for eksempel gjennom skattesystemet. En konsekvens kan da bli at en person får kompensasjon for sine boligkostnader fra to land samtidig uten koordinering. Ekspertgruppen har heller ikke kunnet overskue hvilke

³⁷ Ingressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A).

konsekvenser en endring av den nevnte bestemmelsen i socialförsäkringsbalken vil kunne få for andre ytelser.

B22 Bortfall av foreldrepenger ved tidsbegrenset arbeid

Man kan ikke midlertidig avbryte sin periode med kontantytelse i forbindelse med svangerskap og fødsel for å ta jobb (heltid/deltid) i et annet nordisk land. Dette kommer av prinsippet i EU-forordningene om at man skal være sosialforsikret/trygdet i det landet man arbeider i. Konsekvensen av et avbrudd i foreldrepermisjonen som beskrevet over blir at retten til kontantytelse i forbindelse med svangerskap og fødsel endres til grunnnivå etter at arbeidet er avsluttet, det vil si at retten til ytelsen i det tidligere arbeidslandet opphører og erstattes med ytelse på grunnnivå i bostedslandet.

Bakgrunn

I henhold til forordningene 1408/71 og 883/2004 er man omfattet av lovgivningen i landet der man arbeider. Det betyr at dersom man begynner å arbeide heltid eller deltid i løpet av foreldrepermisjonen, skal man være forsikret i landet der arbeidet utføres.

Alle nordiske land unntatt Finland slutter å betale ut kontantytelse i forbindelse med svangerskap og fødsel når en person begynner å arbeide i et annet EU-land. I henhold til Finlands tolkning skal, i en situasjon der en forelder som får ytelsen begynner å arbeide i en annen medlemsstat når forordning 883/2004 anvendes, avgjørelsen om hvilken lovgivning som skal anvendes, gjøres i henhold til bestemmelsene om

sysselsetting i to land. Dersom retten til dagpenning fra Finland da består (finsk lovgivning anvendes), kan dagpenning utbetales opp til et minimumsbeløp for sysselsettingstiden, på samme måte som når sysselsettingen finner sted i Finland. I Sverige kan en kvinne få igjen retten til föräldrapenning etter arbeid i et annet land dersom hun er blitt avregistrert etter barnets ettårsdag og deretter blir forsikret i Sverige, forutsatt at rett til særskilt beregningsgrunn foreligger (fram til barnets toårsdag).

Tolkningen av artikkel 11.2 i forordning 883/2004 "I henhold til denne avdeling skal personer som mottar kontantytelser på grunn av eller som følge av å ha utført lønnet arbeid eller drevet selvstendig virksomhet, anses å utøve en slik aktivitet" er uklar. Det er uklart om en person får kontantytelse fra ett land, fremdeles er "arbeidstaker" i dette landet selv om personen har begynt å arbeide i et annet land.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen mener at en overenskomst i henhold til artikkel 16 i forordning 883/2004 eller artikkel 17 i forordning 1408/71 kan treffes. Dette forutsetter at personen og de berørte landene er enige om at lovgivningen i landet der kontantytelse i forbindelse med svangerskap og fødsel gis, skal fortsette å gjelde i løpet av det midlertidige arbeidet i et annet land. Det forutsetter imidlertid at arbeidsgiveren er innforstått med at sosiale avgifter skal betales i henhold til det utbetalende landets lovgivning.

Ekspertgruppen mener også at en felles tolkning av artikkel 11.2 i forordning 883/2004 på EU-nivå er nødvendig.

Spørsmål som ikke innebærer grensehindre

B23 Ulike familiebegreper

De nordiske landene har ulike vurderinger av hva som utgjør en familie, og hvem som anses som familiemedlem. Det kan føre til problemer i forbindelse med utbetaling av barnetrygd, bidragsforskudd etc. i tilfelle der de biologiske foreldrene er separert og bor i forskjellige nordiske land.³⁸

Bakgrunn og eksempler

I henhold til EU-lovgivningen er utgangspunktet for familiebegrepet det familiebegrepet som er fastsatt i den nasjonale lovgivningen. Dette nasjonale begrepet anvendes også ved innvilging av ytelser i henhold til EU-forordningene. Dette defineres i artikkel 1 i forordning 883/2004 og artikkel 1 f i forordning 1408/71. Dersom det foreligger rett til familieytelser fra mer enn én medlemsstat, skal ytelsene koordineres, og det landet som i henhold til bestemmelsene ikke har prioritet, kan betale et tilleggsbeløp dersom ytelsen derfra er høyere enn fra landet som primært skal betale ytelsene.

Finland og Norge har et familiebegrep der man ikke anser at en fraskilt forelder kan være familiemedlem i henhold til forordningene.

Eksempel: En finsk kvinne med sitt barn omfattes av svensk forsikring på grunnlag av bosted. Hun arbeider ikke. Barnets biologiske far bor og arbeider i Finland og omfattes av finsk forsikring. I et trygdemessig perspektiv anser Finland at barnet ikke er å betrakte som familiemedlem til den biologiske faren, et-

tersom de ikke inngår i samme husstand. Den biologiske farens bosted og arbeid i Finland medfører derfor ikke rett til familieytelser derfra i henhold til forordning 883/2004 eller forordning 1408/71. Familieytelsene betales i stedet utelukkende fra Sverige.

Spørsmålet om familiemedlembegrepet har vært oppe til diskusjon på EU-nivå. Spørsmålet vil bli diskutert på framtidige møter i EU.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen ser ikke dette spørsmålet som et grensehinder i seg selv, men det kan bli et problem dersom saksbehandlere ikke er klar over forskjellene mellom de nordiske landene. Det som kan forårsake grensehindre, er at landenes institusjoner ikke alltid kjenner til de andre nordiske landenes familiebegrep. Dette kan føre til lange ventetider for familien, ettersom saksbehandlere i ett land anser svaret fra det andre landet som ufullstendig. Problemet kan forebygges med økt informasjon til saksbehandlerne.³⁹ I henhold til EU-forordningene får familien primært familieytelser fra barnets bostedsland når det finnes to arbeidsland. Spørsmålet om barnet regnes som familiemedlem eller ikke til den fraskilte forelderen, får bare betydning for hvilket land som er primært respektive sekundært ansvarlig for ytelsene. Ettersom nivåene på familieytelsene i de nordiske landene er relativt like, kan man ikke påstå at familien mister rettigheter på grunn av endret prioritet mellom landene.

³⁸ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A).

³⁹ I Danmark er det Pensionsstyrelsen som er ansvarlig for informasjonen, i Island er Ríkisskattstjóri (skattedirektoratet) ansvarlig for informasjon om rett til familieytelser/barnetrygd og Tryggingastofnun for informasjon om rett til bidragsforskudd. I Finland er FPA ansvarlig, i Norge Arbeids- og velferdsdirektoratet og i Sverige Försäkringskassan.

B24 Dager med stønad ved foreldrepermisjon avregnes ulikt i de nordiske landene⁴⁰

Foreldre som arbeider i mer enn ett nordisk land, kommer iblant ut for at myndighetene anvender ulike måter å avregne dager som den ene av foreldrene har tatt ut i det ene landet, fra dager som den andre ønsker å ta ut i det andre landet for samme barn. Framfor alt har det vært uklart hvordan den svenske beregningen utføres.

Bakgrunn

Spørsmålet gjelder hvordan eller om avregningen skal utføres dersom foreldrene har søkt om stønad ved foreldrepermisjon fra to nordiske land for samme barn.

I Sverige gjelder at fra det antallet dager svenske foreldrepenger kan utbetales, avkortes dager som foreldrene har fått tilsvarende svenske foreldrepenger for fra et annet nordisk land for samme barn. Det skal dermed avkortes for den utenlandske ytelsen uansett hvilken av foreldrene som har mottatt denne.

Dersom det andre nordiske landet har en lovgivning som innebærer at ytelsen utbetales ukevis eller månedsvis, skal ukeutbetalingen respektive månedsutbetalingen regnes om til 7 dager per uke eller antallet dager i måneden. Dersom forelderens ikke kan velge antallet dager i henhold til det andre landets lovgivning fordi ytelsen alltid er 5 dager per uke, må man kontrollere med det andre landet om dette tilsvarer en hel uke. Dersom det andre landets institusjon da gir beskjed om at ytelsen i dette landet tilsvarer en hel uke i Sverige, utføres avregning med

7 dager per uke. I andre situasjoner skal det avkortes for de dagene der ytelse faktisk er utbetalt fra det andre landet.

I Finland regnes i henhold til sykeforsikringsloven hverdager som betalingsdager, det vil generelt si 6 dager i uken (inklusive lørdag). Dersom ytelsen i det andre landet regnes i uker, avkorter man 6 dager per uke fra perioden med foreldredagpenger i Finland.

I Island har foreldrene en selvstendig rett til foreldreytelser i tre måneder hver og tre måneder utover dette som de kan dele på den måten de selv ønsker. Det avkortes bare for den personen som har fått ytelse for samme periode fra et annet nordisk land.

Barselsdagpenge i Danmark beregnes på ukebasis ut fra antallet arbeidende timer per uke. I dansk perspektiv er det derfor uten betydning om man regner med 5 eller 7 dager per uke. Når den danske myndigheten får en forespørsel fra et annet land, trenger de informasjon om det andre landet beregner sin ytelse i henhold til for eksempel 5 eller 7 dager per uke.

I Norge betales foreldrepenger ut for 5 dager per uke. Det gjøres ikke noen avregning fra den ene forelderens dager dersom den andre forelderens har fått tilsvarende foreldrepenger fra et annet nordisk land for samme barn.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen anser det ikke som et grensehinder at avregningen gjennomføres på ulike måter de nordiske landene imellom, ettersom reglene i landene er ulike. Det er imidlertid viktig at det spres informasjon til de nordiske trygdeinstitusjonene⁴¹ slik at avkortingen kan gjennomføres på riktig måte.

⁴⁰ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Foreldrepermisjon beregnes/avregnes ulikt i landene.

⁴¹ I Danmark er det Beskæftigelsesministeriet som er ansvarlig for informasjonen, og i Island har Vinnumálastofnun (Arbejdsdirektoratet) ansvar for informasjon om rett til foreldreytelser og -permisjon. I Finland er FPA ansvarlig, i Norge Arbeids- og velferdsdirektoratet og i Sverige Försäkringskassan.

Administrative spørsmål

B25 Lange saksbehandlingstider i EU-saker⁴²

I de nordiske landene varierer saksbehandlingstiden for å fatte vedtak om trygde- og arbeidsledighetsytelser. I EU-saker kan saksbehandlingstiden bli lengre ettersom den aktuelle institusjonen kan ha behov for å hente inn opplysninger fra tilsvarende institusjon i et annet land. Dette kan gi den enkelte problemer med å forsørge seg.

Bakgrunn

Ekspertgruppen konstaterer at lange saksbehandlingstider er et grensehinder som berører mange. Det forårsaker uvisshet og problemer med å forsørge seg for den enkelte. Den enkelte må kanskje søke om økonomisk sosialhjelp for å kunne forsørge seg i tiden han/hun ventet på vedtak om sine trygdeytelser.

Innledningsvis handlet grensehinderet om lange saksbehandlingstider ved søknad om sykepenges eller for å utstede attest E 301 på NAV Internasjonalt. Ekspertgruppen mente at det ikke var tilstrekkelig å behandle dette problemet, og at det burde gjennomføres en generell kartlegging av saksbehandlingstidene i EU-saker. Gruppen besluttet seg for å gjøre interne forespørsler i sine re-

spektive myndigheter for å få greie på saksbehandlingstidene for internasjonale familieytelser, arbeidsløshetsytelser, pensjoner, ytelser ved uførhet og sykepenges. Kartleggingen som ble gjennomført i 2011, var basert på oppfatningene hos saksbehandlerne eller myndighetenes egne opplysninger, og viste sammenfatningsvis at saksbehandlingstidene i EU-saker ofte var betydelig lengre enn i rent nasjonale saker. Kartleggingen rapporteres i bruttolisten.

I både forordning 883/2004 og 987/2009 finnes det bestemmelser som vektlegger betydningen av at medlemsstatenes myndigheter og institusjoner samarbeider med hverandre. I forordning 883/2004 står det i artikkel 76.2 at medlemsstatenes myndigheter og institusjoner skal bistå hverandre som om de anvendte sin egen lovgivning, og i artikkel 2.2 i forordning 987/2009 understrekes betydningen av at institusjonene uten forsinkelser stiller til rådighet eller utveksler alle opplysninger som er nødvendige for å kunne fastsette rettigheter og plikter for den enkelte. For at koordineringen skal fungere, er det derfor viktig at hvert medlemsland sikrer at informasjonen et annet land etterspør, leveres så snart som mulig.

Det finnes dessuten regler for provisorisk anvendelse av lovgivning, innvilging av ytelser og beregning av ytelser i

⁴² Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Lange saksbehandlingstider ved søknad om sykepenges eller for E301 på NAV Utland.

artiklene 6 og 7 i forordning 987/2009. Det finnes ennå ingen bredere erfaringer med hvordan disse bestemmelsene fungerer i praksis. På bakgrunn av tidligere erfaringer kan man vente at også disse bestemmelsene om provisorisk anvendelse kommer til å forutsette bilateralt samarbeid mellom de nordiske institusjonene.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen mener at det er viktig at institusjonene oppfyller kravene til godt samarbeid mellom medlemsstatenes institusjoner, og at de uten forsinkelser leverer informasjonen et annet land trenger for å kunne fastsette den enkeltes rettigheter.

Det er av største betydning at institusjonene anvender artiklene 6 og 7 i forordning 987/2009 om provisoriske vedtak på den måten som er ment. Ekspertgruppen mener at landene bør etterstrebe et felles syn når det gjelder håndteringen av disse situasjonene.

Lange saksbehandlingstider kan være et tegn på at det ikke er satt av tilstrekkelig med personalressurser til ar-

beidet, eller at arbeidet ikke er tilstrekkelig velorganisert. Ekspertgruppen mener at det er viktig at landene setter av tilstrekkelige ressurser for å behandle internasjonale saker, og at man bør sørge for at internasjonale saker kan behandles så raskt som mulig. I den sammenhengen er det viktig med statistikk for effektivt å kunne vurdere behovet for ressurser og organisere arbeidet. Ekspertgruppen mener derfor at det er et problem at det ikke går an å følge saksbehandlingstider for samtlige typer ytelser. Det er viktig at alle land tar statistikkspørsmålet i betraktning i utviklingen og oppbyggingen av nasjonale EESSI-løsninger. Det er usikkert i hvilken utstrekning EESSI-systemet kommer til å levere statistikk om saksbehandlingstider. Det er også usikkert om myndighetene, og dermed den enkelte borger, oppnår en gevinst i form av kortere saksbehandlingstider ved implementeringen av EESSI.⁴³ Følgelig vil det sannsynligvis bli påkrevd med spesielle nasjonale løsninger for å sikre tilgangen til statistikk.

⁴³ Står for Electronic Exchange of Social Security Information.

C. Arbeidsmarkedsspørsmål

Tolkning med utgangspunkt i artikkel 7.2 i EU-forordningene 492/2011 samt 1612/68 og/eller i henhold til EU-forordningene 883/2004 og 987/2009 (og 1408/71 og 574/72)

Arbeidsmarkedsspørsmål

C1 Arbeidspraksis i et annet nordisk land⁴⁴

Arbeidspraksis kan ikke gjennomføres i et annet nordisk land ettersom den nasjonale arbeidsmarkedslovgivningen i høy grad bygger på at praksis gjennomføres i hjemlandet. En lignende problemstilling gjelder rett til arbeidspraksis for personer som kommer fra andre nordiske land.

Bakgrunn

Når det gjelder Finland og Sverige, er reglene utformet slik at arbeidspraksis bare kan skje i et annet land under forutsetning av at tiltaksarrangøren er finsk respektive svensk juridisk person. I Sverige er det også regler om at arbeidspraksisen kan gjennomføres i Sveriges nærområde, dersom det finnes særskilte grunner. Med Sveriges nærområde menes land som grenser til Sverige, og land som grenser til Østersjøen. Arbeidsformidlingens tilvisning til arbeidsmarkedstiltak, som for eksempel arbeidspraksis, skal alltid være arbeidsmarkedspolitisk begrunnet.

I Norge er bruk av arbeidsmarkedstiltak et virkemiddel for å bekjempe arbeidsløshet på nasjonalt nivå. Arbeidsmarkedsloven angir derfor at arbeidsmarkedstiltak som hovedregel skal gjennomføres i Norge. Tiltakene er utfor-

met for og tilpasset til muligheten for å få arbeid i Norge. I praksis godkjennes også felles europeiske tiltak i andre EU/EØS-land. Det er den norske arbeidsformidlingen som avgjør hvem som skal prioriteres for å få delta i arbeidsmarkedstiltak.

Det finnes flere grunner til begrensningene i Finland, Norge og Sverige. Myndighetene må kunne kontrollere tiltaksarrangøren og forholdene på praksisplassen. Dersom tiltaksarrangøren ikke er en finsk, norsk respektive svensk juridisk person og har sin virksomhet i et annet land, er det begrenset med muligheter for å utøve denne kontrollen.

En annen grunn til begrensningen i Finland, Norge og Sverige er at forsikringsvernet, for eksempel for arbeidsulykker, ikke er tilpasset for å gjelde ved praksis utenlands. I både Finland og Sverige finnes det et statlig forsikringsvern dersom deltakeren for eksempel skulle skade seg, eller dersom han eller hun skulle forvolde skader hos tiltaksarrangøren. I Norge finnes det en ulykkesforsikring som også gjelder ved deltakelse på tiltak i utlandet, men denne gjelder ikke for tiltaket arbeidspraksis.

I Sverige kan tilvisningen til arbeidspraksis under visse omstendigheter tilbakekalles, eller personen kan fratas retten til arbeidsløshetsytelse. Arbeidsformidlingen har begrensede muligheter til å følge opp og utøve kontrollfunksjonen dersom arbeidspraksisen gjennom-

⁴⁴ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskriftene på bruttolisten: 1A Arbeidsmarkedspraksis (for arbeidsløse) i et annet nordisk land og 1B Arbeidsmarkedspraksis for personer fra andre nordiske land.

føres hos ikke-svensk tiltaksarrangør i et annet land.

I Danmark kan personer som hovedregel ikke få ytelser for å gjennomføre arbeidspraksis i et annet land, med mindre det foreligger særskilte grunner. Den eneste gruppen som kan få arbeidspraksis i et annet land, er personer som får sykepenges og har rett til det under opphold i utlandet. Begrensningen skyldes at de danske myndighetene må kunne sikre visse forhold under praksisen, blant annet at dansk arbeidsmiljølovgivning blir fulgt, og at praksisen ikke bidrar til å vri bedriftenes konkurranseevne.

I Island har myndighetene ingen erfaringer med grensehinderet. Arbeidsmarkedstiltak er et verktøy for å bekjempe arbeidsløshet på nasjonalt nivå, og de er derfor tilpasset islandske forhold. Nordiske statsborgere har rett til å registrere seg som arbeidssøkere hos arbeidsformidlingen og har rett til å ta del i arbeidsformidlingens service og bistand for å søke arbeid. En person som er registrert som arbeidssøker, kan få en tilvisning av myndighetene til arbeidspraksis, på lik linje med andre arbeidssøkere.

I Sverige kan arbeidsformidlingen tilvise arbeidsmarkedspolitisk program, for eksempel arbeidspraksis, til en person som har rett til å arbeide i Sverige og har til hensikt å bosette seg permanent i landet, etter at en arbeidsmarkedspolitisk vurdering er gjennomført. En tilvisning kan bare gjennomføres dersom den framstår som hensiktsmessig både for den enkelte og i et overordnet arbeidsmarkedspolitisk perspektiv.

Forslag til løsning av grensehinderet

Reglene om arbeidspraksis i de enkelte landene er i hovedsak tilpasset nasjonale forhold, og arbeidsformidlingene i hvert enkelt land avgjør hvem som skal tilvises praksis. For at arbeidspraksis skal kunne gjennomføres i et annet land, mener ekspertgruppen at det må gjøres endringer av det nasjonale regelverket i de enkelte landene. I forbindelse med eventuelle regelendringer er det behov for å utrede flere spørsmål, som kontroll, oppfølging og forsikringsvern.

Når det gjelder tilvisning til arbeidspraksis for arbeidssøkende fra andre land, kan arbeidsformidlingene ha behov for informasjon om hvordan regelverket skal anvendes.

C2 Rett til permisjon for politiske oppdrag for en person som bor i ett land og arbeider i et annet land⁴⁵

Den som bor i ett land og arbeider i et annet, har ikke rett til permisjon for politisk arbeid i bostedslandet. Dette kan være et hinder for å ta politiske oppdrag.

Bakgrunn

I de enkelte landene finnes det regler om at folkevalgte har rett til permisjon fra arbeidet for å utføre politisk arbeid som de er valgt til. Retten til permisjon er imidlertid begrenset til å gjelde for politisk arbeid som en person er valgt til i arbeidslandet. En grensearbeider som blir folkevalgt i sitt bostedsland, har

⁴⁵ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Rett til permisjon for politiske oppdrag for grensependlere.

dermed ikke tilsvarende rett til permisjon for å utføre sitt politiske arbeid.

Island har ingen særskilt lovgivning om rett til permisjon fra arbeid for folkevalgte, og har heller ikke mange grensearbeidere. Problemet anses derfor ikke som relevant for Island.

Problemet er ikke tatt opp på nasjonalt nivå i noen av landene. Dette kan forklares med at det ikke er så mange grensearbeidere som blir folkevalgt i bostedslandet, men det kan også hende at arbeidsgiverne har innvilget permisjon også i tilfeller der lovgivningen ikke krever det.

I Sverige behandles spørsmålet i utredningen om det kommunale demokratiets funksjonsmåte (dir. 2010:53). Komiteen skal kartlegge behovet for nye regler for permisjon dersom en person har et tillitsoppdrag i et annet land. Det er først hvis man faktisk kan se om dette medfører et problem i praksis, at spørsmålet vil bli behandlet i lovgivningen. Utredningen skal legges fram senest 1. mai 2012.

Forslag til løsning av grensehinderet

For å løse grensehinderet må landene endre på sine lover og regler slik at retten til å få permisjon fra arbeidet for å utføre politiske oppdrag, også omfatter arbeidstakere som blir folkevalgt i bostedslandet.

C3 Stønad til reiser til jobbintervjuer over grensene er ikke mulig

Arbeidssøkende kan få stønad til reiser til jobbintervju innenlands, men ikke til reiser til jobbintervju i andre land.⁴⁶

Bakgrunn

For å fremme de arbeidssøkendes geografiske mobilitet kan arbeidssøkende i Sverige, Norge og Finland få stønad til reiser til jobbintervjuer. Arbeidssøkerne må oppfylle visse vilkår for å få rett til slik stønad, og det er arbeidsmarkedsmyndighetene i det enkelte landet som vurderer hvem som skal gis prioritet for stønad. I Island gis det ikke bidrag til reiser til jobbintervjuer.

I Finland gis det bare stønad til reiser til jobbintervjuer i Finland, og nasjonale regler begrenser muligheten til å få stønad til reiser til andre land. Arbeidssøkere i Norge og Sverige kunne tidligere bare få stønad til reiser til jobbintervjuer innenlands, men kan nå også få stønad til reiser til et annet EU/EØS-land. I Danmark er det opp til den enkelte kommune å fastsette nærmere retningslinjer for muligheten for å kunne få stønad til reisekostnader knyttet til jobbsøking og vurdere hvem som skal få slik stønad. Det er ikke noe som hindrer en kommune i å gi stønad for dekning av reisekostnader til jobbintervjuer i andre land.

Europakommisjonen har påpekt at tidligere praksis i Sverige med bare å

⁴⁶ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A).

innvilge mobilitetsfremmende stønad til reiser innen Sverige, står i strid med det EU-rettslige likebehandlingsprinsippet. Forholdet til EU-retten ble også evaluert i utredningen Flyttningsbidrag och unionsrätten (SOU 2010:26), der samme konklusjon ble trukket om at nevnte praksis innebar et hinder for fri mobilitet for arbeidskraften. Sverige har fra og med 1. februar 2011 endret reglene slik at arbeidsformidlingen kan innvilge flyttebidrag for intervjureiser, innbotransport og pendlingsstøtte i hele EU/EØS-området og Sveits. På bakgrunn av den svenske utredningen har også de norske myndighetene gått bort fra tidligere norsk praksis med bare å gi stønad for reiser til jobbintervjuer i Norge, da den-

ne ikke er i tråd med EU-retten. Norge fastsatte 12. august 2011 en ny forskrift om mobilitetsfremmende reisestønad til arbeidssøkere, der det framgår at det kan gis stønad til arbeidssøkere også for reiser til andre EU/EØS-land. Den nye forskriften trådte i kraft 1. januar 2012.

Forslag til løsning av grensehinderet

Grensehinderet er løst for Sveriges og Norges del.

For at grensehinderet skal løses i Finland og Danmark, må man endre de nasjonale reglene slik at det kan gis stønad til arbeidssøkere for reiser til jobbintervjuer i andre land.

Spørsmål som ikke innebærer grensehindre

C4 Mulighet for at grensearbeidere kan få arbeidsløshetsytelse ved studiepermisjon⁴⁷

Arbeidstakere som er bosatt i Sverige med ansettelse i Danmark, kan ikke få stønad under studiepermisjon (uddannelsesorlov) fra den danske arbeidsløshetskassen på samme måte som kolleger som er bosatt i Danmark.

Bakgrunn

Danmark har tidligere hatt en ordning som innebar at man kunne få støtte fra en dansk arbeidsløshetskasse under studiepermisjon (uddannelsesorlov). Denne ordningen har imidlertid ikke eksistert de siste 8–9 årene.

I Danmark kan personer som studerer få SVU (statens voksenutdannelsestøtte, statlig støtte til voksenutdanning) og VEU (voksen- og etterutdannelsestøtte).

⁴⁷ Inngressen er endret i forhold til bruttolisten (vedlegg A). Overskrift på bruttolisten: Mulighet til stønad for videreutdanning for grensependlere.

støtte, støtte til voksen- og etterutdanningse). Det er ikke et krav at personen må ha vært bosatt i Danmark for å få denne stønaden. Det holder at personen har arbeidet for en dansk arbeidsgiver med dansk CVR-nummer (centralt virksomhedsregistreringsnummer, foretaksregistreringsnummer). Pendlere fra for eksempel Malmö som arbeider i København, kan dermed benytte seg av støttesystemene. Det er ikke et vilkår at man må være medlem i en dansk arbeidsløshetskasse for å kunne få disse stønadene.

De andre nordiske landene har ingen ordninger som gjør at man kan få støtte fra arbeidsløshetskassen (arbeidsløshetsytelse) under studiepermisjon.

Forslag til løsning av grensehinderet

Ekspertgruppen kan ikke se at det eksisterer et slikt grensehinder som beskrives, i og med at den tidligere ordningen med støtte fra en dansk arbeidsløshetskasse under studiepermisjon (uddannelsesorlov) ikke har eksistert de siste 8–9 årene.

Grensehindre i Norden på sosial- og arbeidsmarkedsområdet

Sammenfattende beskrivelse av grensehindre med løsningsforslag

Arbeidet med å fjerne grensehindre har opp gjennom årene vært et prioritert spørsmål for de nordiske landene. Det er fortløpende blitt utarbeidet en rekke analyser og rapporter på området. På statsministrenes møte i Punkaharju i 2007 ble det vedtatt å gjøre arbeidet med å fjerne grensehindre mer operativt ved å nedsette et Grensehinderforum. Samarbeidet på dette området skal – utover å sikre borgernes rettigheter – støtte opp om økonomisk vekst og en styrket konkurranseevne for de nordiske landene.